

Πειραιϊκό Ορόσημο



ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 81

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022



3 Γνώμη

Η κλιματική αλλαγή απαιτεί γενναίες αποφάσεις από την παγκόσμια κοινότητα

Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου Προέδρου του Συλλόγου

“Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά”

4 Αρχαιογνωστικά

Η τέχνη στο απόγειο της Αναγέννησης: Ο 16ος αι. (Cinquecento) (Β΄ Μέρος)

Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

12 Επικαιρικά

Το σύστημα ύδρευσης του αρχαίου Πειραιά ορατό κάτω από το μετρό - Πηγάδια, δεξαμενές και σπίτια

Αναδημοσίευση του άρθρου της Κατερίνας Πουλοπούλου από τον ενημερωτικό ιστότοπο iefimerida.gr 12/10/2022

14 Ιστορικά

Φιλικόι στη Βεσσαραβία: Από τη Βιβλιοπαρουσίαση της 8ης Δεκεμβρίου 2022

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού, Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE,

Γεν. Γραμματ. Εταιρείας Διερεύνησης Αρχαιο-Ελληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας/ΕΔΑΒΥΤ

Μέλος της Ένωσης Ευρωπαίων Αρχαιολόγων (Ε.Α.Α.), της Εταιρείας Αιγαιακής Προϊστορίας "ΑΙΓΕΥΣ"

18 Ματιές στην Πειραιϊκή Ιστορία

Σύσταση Λιμενικού Σταθμού στο Μικρολίμανο και ανάδειξή του

σε λιμένα υποδοχής θαλασσίων αθλημάτων

Του Δημήτρη Κρασονικολάκη, Δημοσιογράφου - Συλλέκτη. Ανεξάρτητου ερευνητή πειραιϊκής ιστορίας και λογοτεχνίας

24 Αρχαιολογικό Πανόραμα από την Ελλάδα

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017 - E-mail: museio.peiraia@gmail.com

ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 81 • Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2022

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ.: 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Πύλης 75-79, 185 33 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4121935

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΑΡΔΑΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.

Διανέμεται δωρεάν.

Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου

ΑΤΕΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ-ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 Πειραιάς

Τηλ.: 210 41 82 591, 210 45 37 521

E-mail: mourousias1@yahoo.gr

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοραή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31

Βιβλιοπωλεία:

- BALABANIS: Καραολή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
- ΓΡΑΦΙΔΑ: Ελ. Βενιζέλου 188, Κερατσίνι, 18755
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.:
Καραϊσκού 157, Πειραιάς και Φίλωνος 35, Πειραιάς
- ΤΣΙΟΥΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ & ΟΥΡΑΝΙΑ Ο.Ε.:
Κολοκοτρώνη 100, Πειραιάς
- ΧΑΡΤΟΠΟΛΙΣ: Καραολή και Δημητρίου 32, Πειραιάς
- FATA LIBELLI: Πραξιτέλους 161-163, 185 35 Πειραιάς

Φωτογραφία εξωφύλλου: Λεπτομέρεια από τον πίνακα (1791-1792) του Αν Λουί Ζιροντέ Τριοζόν:

“Ο Ιπποκράτης αρνείται τα δώρα του Αρταξέρξη”

Η κλιματική αλλαγή απαιτεί γενναίες αποφάσεις από την παγκόσμια κοινότητα



Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου
Προέδρου του Συλλόγου "Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου
και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά"

Στις 6 έως 18 Νοεμβρίου 2022 πραγματοποιήθηκε στο Σαρμ Ελ - Σέικ της Αιγύπτου η 27η Διάσκεψη των μερών της σύμβασης - πλαισίου του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή, COP 27. Στόχοι αυτής της διάσκεψης ήταν η ένταση των παγκόσμιων προσπάθειών για τη μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου, ώστε να παραμείνει εφικτή η τήρηση του ορίου αύξησης της θερμοκρασίας το πολύ 1,5°C. Επίσης στόχος ήταν η ενίσχυση των πολιτικών για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τη χρηματοδότηση για το κλίμα. Ακόμη ήταν η στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών για την αντιμετώπιση των απωλειών και ζημιών λόγω της κλιματικής αλλαγής οι οποίες βιώνουν δυσανάλογα τραγικές συνέπειες ενώ η συμβολή τους είναι ελάχιστη στην κλιματική αλλαγή.

Παρά τις δεσμεύσεις από την προηγούμενη διάσκεψη της Γλασκώβης COP 26, η έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή δείχνει ότι η διεθνής κοινότητα υπολείπεται κατά πολύ της συμφωνίας του Παρισιού που τέθηκε σε ισχύ στις 4 Νοεμβρίου 2016. Μόνο 23 από τις 200 χώρες, που έχουν υπογράψει τη συμφωνία του Παρισιού, υπέβαλαν επικαιροποιημένα σχέδια. Οι ΗΠΑ και η Κίνα που θεωρούνται από τους μεγαλύτερους ρυπαντές πρέπει να ανεβάσουν τον πήχη, να κάνουν πολύ περισσότερα, αντίστοιχα με το μέτρο ευθύνης τους. Παρόλο που το γενικότερο πλαίσιο της 27ης διάσκεψης του ΟΗΕ στην Αίγυπτο δεν ήταν και τόσο ελπιδοφόρο, εν τούτοις πραγματοποιήθηκε ένα σημαντικό βήμα. Οι συμμετέχοντες κατέληξαν σε συμφωνία για τη δημιουργία ενός ταμείου χρηματοδοτικής στήριξης των αναπτυσσόμενων χωρών που είναι πολύ ευάλωτες απέναντι στην κλιματική αλλαγή και υφίστανται απώλειες και ζημιές. Στο πλαίσιο αυτό εκφράστηκε ανησυχία για το γεγονός ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν έχουν επιτύχει τον στόχο για την κινητοποίηση από κοινού 100 δις. δολαρίων ετησίως από το 2020 έως το 2025 και καλούνται οι αναπτυξιακές τράπεζες και τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να κινητοποιηθούν.

Τα μέρη επίσης καλούνται να προσδιορίσουν ένα νέο ποσοτικό στόχο για την χρηματοδότηση του κλίματος το 2024. Συμφώνησαν ακόμη να συγκροτήσουν

μία μεταβατική επιτροπή για να υποβάλλει συστάσεις σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των νέων ρυθμίσεων χρηματοδότησης. Σημαντική πρόοδος σημειώθηκε στον παγκόσμιο στόχο για την προσαρμογή, ο οποίος θα ολοκληρωθεί στην επόμενη διάσκεψη COP 28. Υπολογίζεται ότι με βάση το σχέδιο εφαρμογής του Σαρμ Ελ - Σέικ της Αιγύπτου ένας παγκόσμιος μετασχηματισμός σε μία οικονομία με χαμηλές εκπομπές άνθρακα θα χρειαστεί επενδύσεις της τάξης των 4-6 τρις. δολαρίων ΗΠΑ κάθε χρόνο. Αυτό με τη σειρά του απαιτεί μεγάλες αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, στις δομές και στις διαδικασίες του.

Δυστυχώς ο πόλεμος στην Ουκρανία και η ενεργειακή κρίση έφερε ένα πτωχό αποτέλεσμα όσον αφορά στους στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής. Πολλές χώρες επιστρέφουν σε ρυπογόνες λύσεις και στενεύουν τα περιθώρια για την ανάληψη συλλογικής δράσης. Η Διακυβερνητική Επιτροπή για την κλιματική αλλαγή προειδοποιεί με τις εκθέσεις της ότι ακόμη και η προσωρινή υπέρβαση του επιπέδου θερμοκρασίας θα έχει ως αποτέλεσμα σοβαρές επιπτώσεις, ορισμένες από τις οποίες, θα είναι μη αναστρέψιμες. Καύσωνες, ξηρασίες, πλημμύρες που υπερβαίνουν τα όρια ανοχής φυτών και ζώων θα συνυπάρχουν ταυτόχρονα, προκαλώντας αλυσιδωτές συνέπειες με αποτέλεσμα εκατομμύρια άνθρωποι να βρεθούν σε οξεία επισιτιστική και υδατική ανασφάλεια. Μία τέτοια κατάσταση θα εντείνει τις διεθνείς ανισότητες και θα προκαλέσει τεράστια κύματα κλιματικής μετανάστευσης. Οι επιστήμονες προειδοποιούν μέσα από τις εκθέσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής ότι εάν συνεχιστεί η κατάσταση όπως έχει χωρίς τη λήψη πρόσθετων ριζικών μέτρων τότε ο πλανήτης θα οδηγηθεί σε μία εφιαλτική αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2,8° C έως το τέλος του αιώνα.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα πράγματα είναι καλύτερα με την εφαρμογή της Πράσινης Συμφωνίας, όπου τίθενται ως στόχοι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030, σε σύγκριση με το 1990, και η επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας με την εκμηδένιση των ρύπων μέχρι το 2050. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε νομοθετικές προτάσεις που αφορούν τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, την ενεργειακή απόδοση, την ταχύτερη ανάπτυξη των μεταφορών χαμηλών εκπομπών ρύπων, την ενίσχυση των οικοσυστημάτων που απορροφούν το CO2 και λειτουργούν ως καταβόθρες άνθρακα, τη μείωση των εκπομπών μεθανίου. Ενόψει της κρίσης πήρε μέτρα ενίσχυσης των δράσεων ενεργειακής απόδοσης και εξοικονόμησης ενέργειας από 9% σε 13%, μέτρα επιτάχυνσης της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας από 40% σε 45% ως το 2030. Επίσης σημαντική είναι η συμφωνία που επιτεύχθηκε για τα αυτοκίνητα μηδενικών εκπομπών ρύπων έως το 2035. Όλα αυτά δείχνουν ένα πιο αισιόδοξο δρόμο που πρέπει να ακολουθηθεί όλος ο πλανήτης.

Η τέχνη στο απόγειο της Αναγέννησης: Ο 16ος αι. (Cinquecento)

(2ο ΜΕΡΟΣ)

Του Γιώργου Σταϊνχάουερ,
Αρχαιολόγου, τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

Ο Ραφαέλο (Raffaello Sanzio 1483-1520) είναι ο ζωγράφος που κατεχοχήν εκφράζει το πνεύμα της Αναγέννησης. Είναι μια ευχάριστη, γαλήνια φωνή, ένας μεγάλος συνθέτης, ευαίσθητος στην ομορφιά χωρίς την υπερευαισθησία του Λεονάρντο ή τον αγέλαστο δυναμισμό του Μιχαήλ Αγγέλου. Ξεκινά ως μαθητής του Περουτζίνο, πρωτοπόρου όπως είδαμε στο προηγούμενο τεύχος ενός ήρεμου, ισορροπημένου κάπως γλυκερού στυλ, μακριά από την υπερκινητικότητα της φλωρεντινής σχολής. Η ιδιοφυΐα του φαίνεται νωρίς στον τρόπο που αντιγράφει τον «αρραβώνα της Μαρίας» του δασκάλου του. Η ακίνητη συμμετρική σκηνή (**εικ. 1**) στο πρώτο πλάνο αποκτά τώρα κίνηση, βάθος και ενότητα (**εικ. 2**) η προσοχή επικεντρώνεται στην ουσία του γεγονότος, στο δακτυλίδι που περνά ο Ιωσήφ στο χέρι της Μαρίας, σ' αυτό στρέφεται και ο ιερέας οδηγώντας το χέρι της Μαρίας. Παρόμοια αυξάνει η συμμετοχή τη δράση και των υπόλοιπων μορφών

που αναπτύσσονται πιο ελεύθερα στο χώρο, ενώ φέρνοντας στο πρώτο πλάνο τον νεαρό που σπάει ένα ραβδί στο γόνατό του ο Ραφαέλο διασπά την παλιά συμμετρία και δίνει πρόσθετο βάθος στην παράσταση, η οποία τώρα αναπνέει απαλλαγμένη από το βαρύ αρχιτεκτόνημα του Περουτζίνο, που ο Ραφαέλο μεταφέρει στο βάθος και αντικαθιστά με τον κομψό κυκλικό ναΐσκο (Tempietto) του Bramante (βλ. προηγούμενο τεύχος **εικ. 27**).

Το επόμενο -μεγάλο- βήμα θα γίνει μετά από λίγα χρόνια με τον Ενταφιασμό (1507) της Galleria Borghese (**εικ. 3**) Την παραδοσιακή στατική σκηνή του επιτάφιου θρήνου αντικαθιστά τώρα το δυναμικό V που σχηματίζουν οι αντιθετικοί άξονες των δύο ανδρών που φέρουν το νεκρό Ιησού και στο συναισθηματικό



Εικ. 3. Ραφαέλο, Ο ενταφιασμός 1507, Ρώμη Galleria Borghese

επίπεδο η αντίθεση της αδιαφορίας τους με την τρυφερή στάση της Μαγδαληνής που σκύβει να πιάσει το χέρι του Ιησού. Παρά τις όποιες ατέλειες (το μέρδεμα με τα πόδια, τα κεφάλια και το στριμωγμένο στο περιθώριο πλέγμα των μορφών γύρω από την Μαρία), έχουμε ένα μεγάλο έργο, στο οποίο αναγνωρίζεται η γνωριμία με το παλλόμενο από εσωτερική ένταση έργο των μεγάλων φλωρεντίνων, του Λεονάρντο και του Μιχαήλ Αγγέλου· το θαυμαστό νεκρό σώμα Του εμπνέεται από την Pieta του Μιχαήλ Αγγέλου, η γονατιστή γυναίκα που στρέφεται να συγκρατήσει την Μαρία που καταρρέει από την Παναγία του tondo Pitti. Η ικανότητα του νεαρού ζωγράφου να αφομοιώνει τις ξένες επιδράσεις σε νέες συνθέσεις είναι απαραγνώριστη στις σύγχρονες Μαντόνες του· όπως π.χ. τα πρότυπα του Λεονάρντο στην τριγωνική σύνθεση της Belle Jardinière του



Εικ. 1. Περουτζίνο, Ο αρραβώνας της Μαρίας, 1503-4, Caen



Εικ. 2. Ραφαέλο, Ο αρραβώνας της Μαρίας, 1504, Μιλάνο Brera



Εικ. 4. Ραφαέλο, *Disputa*, 1509, Βατικανό



Εικ. 5. Ραφαέλο, *Η Σχολή των Αθηνών* 1509-10, Βατικανό

Λούβρου (βλ. παρακάτω εικ. 16) όπως και στην κεφαλή της Madonna Bridgwater (βλ. παρακάτω εικ. 15) και το μοτίβο του ξαπλωμένου παιδιού του του Μιχαήλ Αγγελού (tondo Taddei).

Ο Ραφαέλο θα ξαναγεννηθεί κυριολεκτικά με τον ερχομό του το 1507 στη Ρώμη των μεγάλων αναγεννησιακών Παπών Ιούλιου 2ου και Λέοντα 10ου. Η φιλία και συγγένεια του Μπράμαντε (βλ. προηγούμενο τεύχος εικ. 26-28), ο οποίος το 1508 τον συστήνει στον πάπα Ιούλιο για την διακόσμηση των διαμερισμάτων του στο Βατικανό (Stanza della Segnatura 1508-1511), Stanza di Eliodoro (1511-1514), και η επίδραση του αντιπάλου του Μιχαήλ Αγγελού, ο οποίος συγχρόνως (1508-1510 και 1511-1512) ολοκληρώνει τις οροφografίες της Capella Sistina, θα συμβάλλουν στην εξέλιξη μέσα στα 12 αυτά χρόνια τού μαθητή του Περουτζίνο, στον κατεχόμενη εκπρόσωπο της φωτεινής και αιώνια ευφραντικής όψης της Ώριμης Αναγέννησης. Ήδη από την αρχή, στις τοιχογραφίες



Εικ. 6. Ραφαέλο, *Παρνασσός*, 1510-11, Βατικανό

του Βατικανού αναγνωρίζουμε έναν μαέστρο της αρμονικής γερά δομημένης, και συγχρόνως δυναμικής αλλά χωρίς υπερβολές σύνθεσης μεγαλειωδών σκηνών· στα σύγχρονα πορτρέτα του, έναν ψυχολόγο μοναδικής ευαισθησίας στην κατανόηση και απόδοση της ανθρώπινης, ιδιαίτερα της γυναικείας ψυχής που - σε αντίθεση με τον Μιχαήλ Αγγέλο - γνωρίζει και αγαπάει.

Οι Stanze (οι επίσημες αίθουσες) του Βατικανού, μαζί με την περίπου σύγχρονη οροφή της Capella Sistina, θα αποτελέσουν το αποκορύφωμα της αναγεννησιακής τέχνης. Ο Ραφαέλο θα εργαστεί στο Βατικανό από το 1509 έως το 1514. Η διακόσμηση κάθε αίθουσας αποτελεί μια θεματική ενότητα και χαρακτηρίζεται από το ανάλογο ύφος.

Η διακόσμηση της πρώτης αίθουσας, η **camera della Segnatura** δηλ. αίθουσα των υπογραφών, είναι αφιερωμένη στις τρεις μορφές της θείας έμπνευσης: στη Θεολογία, τη Φιλοσοφία και την Ποίηση. Ο καλλιτέχνης έπρεπε εδώ να αντικαταστήσει την παραδοσιακή αλληγορία με την δραματοποίηση της πνευματικής αναζήτησης. Στις δύο αντικρουστές τοιχογραφίες, την *Disputa* (θεολογική συζήτηση) και τη *Σχολή των Αθηνών* παρακολουθούμε την εξέλιξη μιας παραδειγματικής σ' αυτό το πνεύμα οργάνωσης της



Εικ. 7. Ραφαέλο, *Η εκδίωξη του Ηλιοδώρου*, 1511-12, Βατικανό



Εικ. 8. Ραφαέλο, Η απελευθέρωση του Πέτρου, 1513-1514, Βατικανό



Εικ. 9. Ραφαέλο, Η λειτουργία της Bolsena, 1512, Βατικανό

σκηνής, ανάπτυξης του χώρου, και ομαδοποίησης των μορφών. Η **Disputa** (εικ. 4) διαδραματίζεται συγχρόνως σε δύο επίπεδα: στη γήινη και στην επουράνια σφαίρα, οι οποίες αποδίδονται με δύο επάλληλα ημικύκλια που ανοίγονται στον θεατή: κάτω οι μεγάλοι πατέρες της Εκκλησίας συζητούν το ύψιστο Μυστήριο της Εκκλησίας την αλήθεια του αποκαλύπτει πάνω, στους Αγίους, η παρουσία της ενιαίας και ομοουσίου Αγίας Τριάδας ως της ενότητας (που δηλώνει η διάταξή τους σε μια κάθετο) του Πατέρα που ευλογεί, του Υιού (την ανθρώπινη διάσταση του δείχνουν οι πληγές αλλά και η παρουσία της Μητέρας) και του Αγίου Πνεύματος ως περιστέρας. Στην ακινησία της επουράνιας αιώνιας αλήθειας, αντιπαρατίθεται, έτσι, η εγκόσμια εναγώνια αναζήτηση της. Κάτω, στο βάθος, οι Πατέρες εκφράζουν με τις στάσεις τους τα τέσσερα στάδια της ανάγνωσης του διαλογισμού, της ενορατικής έκστασης και της υπαγόρευσης. Ακολουθούν πιο κοντά στο θεατή οι ιερείς με τον πάπα και οι αμφισβητίες της ορθής πίστης. Η ροή της κίνησης ξεκινά από αριστερά με τον νέο που δείχνει στο κέντρο, συνεχίζει με τους προσευχόμενους και καταλήγει σε μια μορφή που μας γυρίζει την πλάτη. Στο πρώτο πλάνο η κινητικότητα μεγαλώνει, απομακρύνοντας τον κίνδυνο της συμμετρίας, ενώ τα καθαρά περιγράμματα, η ρυθμική σύνθεση και η γραμμή του φόντου εξασφαλίζουν την ηρεμία του συνόλου. Στη **Σχολή των Αθηνών** (εικ.5), η φιλοσοφία φαίνεται να έχει ξεπεράσει το διχασμό του θείκου και του γήινου

κόσμου, που προσπαθούσε να καλύψει η έριδα των θεολόγων στην Disputa. Την αισθητική αλλά και τη νοηματική ενότητα της σύνθεσης (το νόημα της φιλοσοφίας) συμβολίζει το αρχιτεκτονικό πλαίσιο· τον σύνδεσμο ανάμεσα στις κοσμοθεωρίες η μνημειώδης σκάλα που καταλαμβάνει ολόκληρο το πλάτος της εικόνας. Στην κορυφή της στο κέντρο ακριβώς της παράστασης, μπροστά σε ένα άνοιγμα στον ουρανό, προβάλλει το ζεύγος των δύο μεγάλων πατέρων της ανθρώπινης σοφίας. Αναγνωρίζονται από τις απλόχωρες χειρονομίες τους: ο Πλάτων δείχνει στον ουρανό και στον κόσμο των ιδεών, ο Αριστοτέλης στη γη και τον κόσμο της εμπειρίας. Οι υπόλοιποι φιλόσοφοι και επιστήμονες είναι μοιρασμένοι σε ομάδες. Με μια εκφραστική ποικιλία στάσεων και χειρονομιών χαρακτηριστική της πολυφωνίας των σχολών και των μορφών της έρευνας, παριστάνονται συζητώντας ή διδάσκοντας, στα δύο επίπεδα πάνω και κάτω από τη σκάλα. Μόνος, ξαπλωμένος στη μέση της σκάλας, ως ένας μοναχικός επαίτης στη σκάλα της εκκλησίας, παριστάνεται ο αρνητής της διάνοησης, ο κυνικός Διογένης. Ο **Παρνασσός** (εικ. 6). Λιγότερο φιλόδοξη είναι η αφιερωμένη στην ποίηση σύνθεση της τρίτης πλευράς: ο Απόλλων με τη λύρα (εδώ ένα βιολί) κάθεται στην κορυφή του Παρνασσού (το κωνικό σχήμα του υπαγορεύτηκε από το παράθυρο στη μέση του τοίχου), πλαισιωμένος από τις Μούσες και τους μεγάλους ποιητές από τον Όμηρο στο Βιργίλιο και τον Δάντη.

Η **stanza di Eliodoro**. Διαφορετικό είναι το θέμα και το πνεύμα των τοιχογραφιών της δεύτερης αίθουσας. Το κεντρικό θέμα είναι η θαυματουργή θεική επέμβαση. Σε αντίθεση με το θεωρητικό αντικείμενο, συνεπώς και το εξ ορισμού στατικό πνεύμα της θεματογραφίας της πρώτης αίθουσας, η δεύτερη απαιτεί δυναμικά εικονογραφικά σχήματα. Η τοιχογραφία που έδωσε το όνομα στην αίθουσα (εικ. 7) εμπνέεται από ένα επεισόδιο από το 2ο βιβλίο των Μακκαβαίων: ο στρατηγός του Αντίοχου Δ' Ηλιδώρος έχει εισβάλει στο Ναό με σκοπό να αρπάξει τα χρήματα του



Εικ. 10. Ραφαέλο, Το θαύμα της ψαριάς, σχέδιο tapisserie, 1515, Λονδίνο, Victoria and Albert Museum



Εικ. 11. Ραφαέλο, *Pasce oves meas* (ποιέμενε τα προβάτα μου), σχέδιο tapisserie, Λονδίνο, Victoria and Albert Museum

ταμείου που προοριζόταν για τις χήρες και τα ορφανά. Εκείνη τη στιγμή εμφανίζεται από το πουθενά ο έφιππος άγγελος του Θεού που τον ποδοπατά με το άλογο, ενώ δύο νέοι με ρόπαλα τον αποτελειώνουν. Ένα ιστορικό θέμα προϋποθέτει την αφήγηση μιας δράσης σε ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Το αρχιτεκτονικό πλαίσιο του ναού χρησιμεύει συνεπώς εδώ στην οριοθέτηση και την πλαισίωση του δραματικού γεγονότος, που συνέχει την εικόνα. Τούτο αναπτύσσεται σε τρεις σύγχρονες σκηνές. Στο βάθος μπροστά σε ένα παράθυρο ανοιχτό στον ουρανό (όπως στη σχολή των Αθηνών) προβάλλεται ο αρχιερέας που προσεύχεται για την θείκη επέμβαση. Την ίδια στιγμή το θαύμα συντελείται στο πρώτο πλάνο, στα δυο άκρα της παράστασης: αριστερά το πλήθος των γυναικόπαιδων, δεξιά ο Ηλιόδωρος στα πόδια του αλόγου του θριαμβευτή αγγέλου. Τις ομάδες συνδέουν οι απελπισμένες και συγχρόνως καταγγελτικές χειρονομίες των γυναικών, και οι δύο νέοι που -σχεδόν πετώντας- ορμούν στον πεσμένο στα πόδια του αλόγου Ηλιόδωρο, μια συγκλονιστικά δραματική φιγούρα στην έκφραση και στην στάση. Η σύνδεση με το πίσω πλάνο γίνεται μέσω δύο μορφών που σπεύδουν στο βάθος, ίσως για να αναγγείλουν στον αρχιερέα την αίσια κατάληξη. Μάρτυρες του θαύματος είναι ο Πάπας Ιούλιος που ατάραχος από το θρόνο και περιστοιχισμένος από την επίσης αμέτοχη συνοδεία του κλείνει αριστερά την παράσταση, και ο αυλικός, πιθανώς ο ίδιος ο ζωγράφος, που μας αντικρίζει μέσα από τον πίνακα. Στην **απελευθέρωση του Πέτρου (εικ.8)** ο Ραφαέλο αντιμετώπισε το πρόβλημα από το παράθυρο στη μέση του τοίχου μοιράζοντας την αφήγηση του σε τρία χωριστά αλλά με θαυμαστό τρόπο συντονισμένα επεισόδια. Στο κεντρικό, το κελί πίσω από τα κάγκελα φωτίζεται από το φως του αγ-



Εικ. 12. Ραφαέλο, *Madonna del Granduca*, 1504, Φλωρεντία, Pitti

γέλου που ξυπνά τον Πέτρο, ενώ οι τρεις φύλακες έχουν πέσει σε βαθύ ύπνο, όρθιοι, κολλημένοι τους τοίχους. Έξω στις σκάλες είναι ακόμα σκοτάδι: αριστερά οι φρουροί σπεύδουν πάνω πανικόβλητοι στην αναγγελία της απόδρασης δεξιά ο μισοκοιμισμένος Πέτρος κατεβαίνει τις σκάλες οδηγούμενος από τον άγγελο που φωτίζει τον δρόμο για την ελευθερία. Ανάλογη (μοιρασμένη σε τρία μέρη σε διαφορετικά επίπεδα) αλλά στατική, βασισμένη στην απόδοση της κλιμάκωσης των ψυχολογικών



Εικ. 13. Ραφαέλο, *Madonna Bridgewater*, 1507, Λονδίνο

αντιδράσεων των παρόντων στο θαύμα, είναι η σύνθεση της **λειτουργίας της Bolsena (εικ.9)** στον τρίτο τοίχο. Η κλασική αντίληψη της σύνθεσης φαίνεται στη διακριτική -χωρίς θεατρικές υπερβολές- απόδοση της έκπληξης του αμαρτωλού ιερέα στη θέα της ματωμένης όστιας, της ανερχόμενης γενικής ταραχής, των ψιθύρων και της περιέργειας που κινεί τα παπαδοπαιδιά και τους πιστούς μια κινητικότητα στην οποία και -από την άλλη πλευρά- αντιπαρατίθεται η αταραξία του Πάπα και των αρχιερέων και η αδιαφορία των ελβετών φρουρών. Δεν θα μας απασχολήσουν εδώ οι υπόλοιπες τοιχογραφίες, έργα σχεδόν αποκλειστικά του εργαστηρίου με μικρές επεμβάσεις του ίδιου του Ραφαέλο.

Περισσότερο από τις τοιχογραφίες των stanze συνέβαλε στη φήμη του Ραφαέλο η σειρά των σχεδίων για δέκα τοιχοτάπητες (tapisseries) που προορίζονταν για την Capella Sistina. Ο πιο γνωστός είναι αυτός με το θαύμα της ψαριάς στη λίμνη Τιβεριάδα (**εικ.10**). Την κεντρική ζώνη της παράστασης ορίζουν η ευθεία που σχηματίζουν οι δυο (μικροσκοπικές) βάρκες και η καμπύλη που ενώνει τις μορφές των ψαράδων, η οποία ξεκινώντας



Εικ. 14. Ραφαέλο, *La belle jardinière*, 1507, Παρίσι, Λούβρο



Εικ. 15. Ραφαέλο, *Madonna d'Alba*, 1511, Ουάσιγκτον, National Gallery



Εικ. 16. Ραφαέλο, *Madonna della Sedia*, 1514, Φλωρεντία, Pitti

αριστερά από τον τιμονιέρη, ανεβαίνει πάνω από τη δέσμη των τριών ανδρών που αδιάφοροι σκύβουν να σηκώσουν τα δίχτυα, κορυφώνεται με την όρθια μορφή που στρέφεται σκύβοντας με ανοιχτά τα χέρια στον Ιησού, για να πέσει στη συνέχεια απότομα με τον γονατισμένο Πέτρο. Ο Ιησούς δεν βρίσκεται συμβατικά στο κέντρο αλλά στη άκρη. Αποτελεί την κατάληξη και αποκορύφωμα όλης της σκηνής. Σ' αυτήν, ο υπερυψωμένος υδάτινος ορίζοντας δημιουργεί ένα ήρεμο φόντο, η κυματιστή γραμμή της πέρας όχθης και τα θαλασσοπούλια στο πρώτο πλάνο δί-

νουν το πλαίσιο και εξασφαλίζουν την ενότητα της. Στον τάπητα «ποίμενε τα πρόβατά μου» (Εικ. 11) ο Ιησούς, στην άκρη πάλι της εικόνας, δίνει την εντολή στο γονατιστό Πέτρο. Πίσω του εικονίζεται η ομάδα των μαθητών σε ταραχή που προσπαθούν να καταλάβουν τι γίνεται. Αξιοθαύμαστη είναι η ψυχολογική παρατηρητικότητα και η σχεδιαστική διαφοροποίηση στην απόδοση των ατομικών αντιδράσεων.

Στον πολύ κόσμο ο Ραφαέλο είναι όμως γνωστός κυρίως από τις ατέλειωτες νεότερες χαρακτηριστικές ή τυπωμένες αναπαραγωγές της εικόνας της Παρθένου. Η μορφή της θα τον απασχολήσει έως το τέλος της σταδιοδρομίας του. Την εξέλιξη από την παραδοσιακό τύπο του Περουτζίνο (*Madonna del Granduca*) (Εικ.12) μπορούμε να παρακολουθήσουμε στον σταδιακό εμπλουτισμό της στάσης με μοτίβα του Μιχαήλ Αγγελου (βλ. το βρέφος στη *Madonna Bridgewater* 1507) (Εικ.13) και στην χαλάρωση της πυραμίδας των συμπλεγμάτων του Λεονάρντο από το ισοσκελές τρίγωνο της «ωραίας κηπουρού» (*La belle jardinière*) του 1507 (Εικ.14) στο ανισοσκελές της



Εικ. 17. Ραφαέλο, *Madonna di Foligno*, 1511-12, Βατικανό



Εικ. 18. Ραφαέλο, *Madonna Sistina*, 1513-14, Δρέσδη



Εικ. 19. Ραφαέλο, *Η Μεταμόρφωση*, 1517-20, Βατικανό



Εικ. 20. Ραφαέλο, Ο Baldassar Castiglione, 1516, Παρίσι, Λούβρο



Εικ. 21. Ραφαέλο, La Velata, 1516, Φλωρεντία, Pitti



Εικ. 22. Ραφαέλο, Ο θρίαμβος της Γαλάτειας, 1511, Ρώμη, Villa Farnesina



Εικ. 23. Ραφαέλο, Η σύνοδος των θεών, 1517, Ρώμη, Villa Farnesina, Loggia di Psyche

στα σύννεφα με τους αγίους να την προσκυνούν (Madonna di Foligno, 1511–1512) (Εικ. 17) ή πάλι όρθια να γλιστρά ανάλαφρη σαν μια οπτασία πάνω τους και κατεπάνω μας (ακριβώς αυτή την αίσθηση του μετεωρισμού θέλει να θεραπεύσει η προσθήκη της κουρτίνας), παισιωμένη από τις γονατιστές μορφές του Πάπα Σίξτου και της Αγ. Βαρβάρας, που φαίνονται σαν

την αναστάτωση και τη δυστυχία της ιστορίας του δαιμονισμένου παιδιού, που ακολουθεί, στο Ευαγγέλιο του Ματθαίου, χωρίς να συνδέεται με εκείνη, την αφήγηση της Μεταμόρφωσης.

Στο πορτρέτο η ευαισθησία του Ραφαέλο τού επιτρέπει να συλλάβει και να αναδείξει με μοναδική καθαρότητα την ουσία της ψυχολογίας του εικονιζόμενου. Παράδειγμα η ευγένεια του ύφους που αποτυπώνεται με εξαιρετική παρατηρητικότητα στο ήρεμο εκφραστικό, χωρίς πολλούς συναισθηματισμούς, βλέμμα και τη στάση του εκλεπτυσμένου αυλικού Baldassar Castiglione (Εικ.20): όπως αντίστοιχα στη χάρη και την ήρεμη αξιοπρέπεια του ύφους της Donna Velata (Εικ. 21), της ίδιας γυναίκας που πόζαρε και για την Madonna Sistina.

Η Donna Velata, όπως και οι αξέχα-

Madonna d' Alba του 1511 (Εικ.15), τέλος στην πρωτότυπη κυκλική σύνθεση της Madonna della Sedia (1514) (Εικ. 16). Η Παναγία υπήρξε από το Μεσαίωνα η εξαυλωμένη μορφή της γυναίκας. Η αισθητική ολοκλήρωση της σύνθεσης συνδυάζεται στο Ραφαέλο με μια ιδιαίτερη ευαισθησία στη γυναικεία χάρη που πάει πέρα από το Λεονάρντο, και μια νέα γλυκύτητα στην έκφραση, συνδυασμένη με την αξιοπρέπεια που ταιριάζει στη μητέρα του Θεού.

Το αποκορύφωμα της θρησκευτικής ζωγραφικής του Ραφαέλο θα αποτελέσουν οι πίνακες ιερού βωμού. Η Παναγία δεν παριστάνεται πλέον ενθρονισμένη εν μέσω των αγίων όπως στην sacra conversazione του 15ου, αλλά απόμακρη καθισμένη «εν δόξη» μέσα

να βουλιάζουν μέσα σ' αυτά (Madonna Sistina, 1514) (Εικ. 18). Και στις δύο περιπτώσεις το κενό στο κέντρο της βάσης πληρώνουν αγγελάκια. Στο τελευταίο έργο του, τη Μεταμόρφωση του 1518-1520 (Εικ. 19) ο Ιησούς υψώνεται στο φως της δόξας του, συμπαρασύροντας προς τα πάνω και φωτίζοντας τους με το φως του, τον Μωυσή και τον Ηλία. Στα πόδια τους ξαπλωμένοι στο έδαφος, τυφλωμένοι από το φως οι τρεις μαθητές κλείνουν τον κύκλο της παράστασης. Σε αυτή ο Ραφαέλο θα προσθέσει κάτω ως αντίβαρο στη ηρεμία και τη μεγαλοπρέπεια της ουράνιας έκστασης



Εικ. 24. Κορέτζιο, Camera di S. Paolo, θόλος 1518



Εικ. 25. Κορέτζιο, *S. Giovanni Evangelista, το όραμα του Αγ. Ιωάννη στην Πάτμο, 1520-1521, Πάρμα*



Εικ. 26. Κορέτζιο, *Καθεδρικός ναός Πάρμας, Η ανάληψη της Παρθένου, 1526-1530*

στες μορφές της Παναγίας του Ραφαέλο, πηγάζουν από τον - θρεμμένο με τα αισθητικά πρότυπα της αρχαιότητας- θαυμασμό για τη γυναικεία ομορφιά (όπως αντίστοιχα του Μιχαήλ Αγγέλου για το ανδρικό σώμα). Την άμεση αναφορά στην αρχαία θεματολογία και στο αρχαίο γυμνό έχουμε στο σύγχρονο με την πρώτη stanza του Βατικανού, «θρίαμβο της Γαλάτειας» της villa Farnesina του τραπεζίτη Chigi (Εικ.22), μια φωτεινή τοιχογραφία με ζωηρά χρώματα στο κέντρο της οποίας «μια παγανιστική Madonna Foligno» οδηγεί το θαλάσσιο άρμα της πλαισιωμένη από ερωτιδείς και συμπλέγματα τριτώνων και νυμφών. Την εικόνα θα συμπληρώσει αργότερα, λίγο πριν από η Μεταμόρφωση, η διακόσμηση της Loggia della Psyche της ίδιας βίλας με μυθολογικές σκηνές, όπου είναι φανερή η επίδραση του Μιχαήλ Αγγέλου του μεγάλου αντιπάλου ή καλύτερα αντίποδα. (Εικ.23)

Η σύντομη σταδιοδρομία του Ραφαέλο σημα-

τοδοτεί το απόγειο και το τέλος της κλασικής τέχνης της Αναγέννησης, μιας τέχνης της ισορροπίας και του μέτρου στην σωματική όπως και την ψυχική έκφραση, της ηρεμίας και του ρυθμού όχι της υπερβολικής ή βίαιης κινητικότητας, του συγκρατημένου αισθήματος όχι του επιδεικτικού συναισθηματισμού, μιας τέχνης ευαίσθητης στη γυναικεία ομορφιά αλλά όχι αισθησιακής, δραματικής όχι θεατρικής. Η ανατροπή - του ρεύματος βλέπουμε να έχει ήδη ξεκινήσει την ίδια ακριβώς περίοδο στο έργο του επαρχιώτη Correggio, ενώ ήδη στα μεγάλα σύγχρονα κέντρα τείνει να εκτροχιαστεί στον μανιερισμό ή να καθηλωθεί σε ένα στείο ακαδημαϊσμό.

Correggio (1489-1550). Δεν υπάρχει καλλιτέχνης που να έχει τόσο επαινεθεί και τόσο αμφισβητηθεί όσο ο Correggio. Για τον Vasari ήταν μια μεγαλοφυΐα που παρέμεινε επαρχιώτικη που δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της. Ο 18ος και ο ρομαντικός 19ος αι. τον αποθέωσαν και τον κατέταξαν στην πλειάδα των μεγάλων (Λεονάρντο, Τιτσιάνο, Μιχαήλ- Άγγελο και Ραφαέλο). Ο ιδρυτής της σύγχρονης ιστορίας της τέχνης Wölfflin και ο 20ος αι., αντίθετα, θα τον αγνοήσουν.

Το όνομα είναι του χωριού κοντά στην Πάρμα, ανάμεσα στην Τοσκάνη και τη Λαμβαρδία, όπου γεννήθηκε και στο οποίο θα περάσει με μικρές διακοπές όλη τη ζωή του, μακριά και έξω από τις σχολές και τους καλλιτεχνικούς κύκλους των δύο αυτών κέντρων, πράγμα που εξηγεί την κρίση γι' αυτόν του Vasari, όπως και του Wölfflin. Μαθήτευσε κοντά στον Mantegna· όμως είναι στην επίδραση του Λεονάρντο και της φλωρεντινής σχολής που χρωστά την τρυφερότητα και την γλυκύτητα, το απαλό μοντελάρισμα και την ρευστότητα των ρυθμών των σωμάτων και των στάσεων, που τον έκαναν τόσο δημοφιλή στο ρομαντικό κοινό του 19ο αι.

Στην πραγματικότητα ο Κορέτζιο υπερβάλλοντας σε όλα αυτά τα σημεία τις εκφραστικές δυνατότητες της αναγεννησιακής τέχνης θα την οδηγήσει στα άκρα:



Εικ. 27. Κορέτζιο, *Γέννηση («Η νύχτα»), 1529-1530, Δρέσδη*



Εικ. 28. *Geertgen tot Sint Jans, Γέννηση, 1490, Λονδίνο*



Εικ. 29. Κορέτζιο, Παρθένος με Βρέφος και μικρό Αγ. Ιωάννη, 1516, Μαδρίτη, Prado



Εικ. 30. Κορέτζιο, Noli me tangere (Μη μου άπτου), 1518, Μαδρίτη, Prado

σε ένα πρώιμο μπαρόκ, στα όρια του ροκοκό. Ένα ωραίο δείγμα της εξέλιξης σ' αυτή την κατεύθυνση του μαθήματος του Μαντένια δίνει η σειρά των οροφωγραφιών του Κορέτζιο σε τρεις ναούς της Πάρμας: η camera di S. Paolo (1518) (Εικ. 24) αναπαράγει το φυτικό διάκοσμο της Madonna della Victoria του Λούβρου (τεύχος 79 Εικ.35), με το θόλο να αρθρώνεται ακτινωτά σε 16 πράσινα δικτυωτά διάχωρα στολισμένα με καρπούς και στεφάνια με ερωτιδείς, στη βάση με ημικυκλικά χωρίσματα με μυθολογικές μορφές σε grisaille. Παρομοίως ο θόλος του S. Giovanni Evangelista (1520-1521) (Εικ. 25) αναφέρεται άμεσα σε εκείνον της Camera dei sposi (Εικ. 32) εμπλουτισμένο με μορφές από την

Capella Sistina. Την ίδια διακοσμητική ιδέα θα αναπτύξει ο Κορέτζιο τέλος στον καθεδρικό ναό της πόλης (1526-1530) (Εικ. 26) σε μια ιλλουζιονιστική σύνθεση μπαρόκ, με την Παρθένο να ανέρχεται στους ουρανούς υποστηριζόμενη από τρεις ζώνες πυκνής μάζας στροβιλιζομένων μορφών σε εκστατικές πόζες μέσα σε ένα διάχυτο φως. Από την άλλη πλευρά, ο χειρισμός του φωτός στη Γέννηση του 1530, (Εικ. 27), ένα γνωστό με τον τίτλο «Η νύχτα» νυχτερινό (nocturne) στο οποίο το φως ακτινοβολεί στα πρόσωπα αποκλειστικά από το θείο βρέφος, αναδεικνύει τον Κορέτζιο σε ένα πρόδρομο του Καραβάτζιο και των tenebristes του 17ου αιώνα. Το μοναδικό προηγούμενο είναι γέννηση του Geertgen tot Sint Hans του 1490) (Εικ.28). Τώρα όμως δεν πρόκειται για ένα εύρημα, μια έμπνευση της στιγμής. Συμφωνεί με την υπερβολή που χαρακτηρίζει τη γενική στάση του ζωγράφου απέναντι στην Αναγέννηση: με το γλυκό ή μυστηριώδες, κλεμμένο από το Λεονάρντο μισο-χαμόγελο (Εικ. 29), τις εκστατικές ή χορευτικές στάσεις και τις θεατρικές χειρονομίες (Εικ. 30), που συνδέουν μεταξύ τους όλους τους Αγίους, τις Παναγίες, τις Νύμφες και τις Αφροδίτες του. Αυτή την εικόνα του τέλους της αναγεννησιακής ισορροπίας συμπληρώνει η σύγχρονη (1531-1532) σειρά των πινάκων με τους «έρωτες του Δία», που είχε παραγγείλει ο δούκας της Μάντοβα ως δώρο για τη στέψη του αυτοκράτορα Καρόλου 5ου: ο αισθησιακός ερωτισμός των στάσεων της Δανάης (Εικ.31), ή της Λήδας και των νυμφών συνοδών της στο παιχνίδι με τους κύκνους (Εικ. 32).

Συνεχίζεται



Εικ. 31. Κορέτζιο, Δανάη, 1531, Ρώμη, Galleria Borghese



Εικ. 32. Κορέτζιο, Λήδα, 1531, Βερολίνο

Το σύστημα ύδρευσης του αρχαίου Πειραιά ορατό κάτω από το μετρό - Πηγάδια, δεξαμενές και σπίτια

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΙΣΤΟΤΟΠΟ iefimerida.gr 12/10/2022

Το σύστημα ύδρευσης της αρχαίας πόλης του Πειραιά, τον ρόλο που διαδραμάτιζε το νερό στην καθημερινότητα των κατοίκων του, αλλά και τη σημασία του ως κοινωνικού αγαθού και ως πεδίου ανάπτυξης τεχνολογικής καινοτομίας από τα κλασικά χρόνια έως την ύστερη αρχαιότητα, αναδεικνύει η μόνιμη αρχαιολογική έκθεση με τίτλο «Ιστορίες για το αθέατο νερό», που φιλοξενείται στον σταθμό μετρό «Δημοτικό Θέατρο»

Πώς στήθηκε η έκθεση στο μετρό Δημοτικό Θέατρο

Είναι ο λόγος που οι πολίτες κάνουν μία «στάση», λίγων λεπτών, στην απαιτητική καθημερινότητα για να διαβάσουν τις λεζάντες και να δουν τα εκθέματα στη νέα στάση του μετρό στον Πειραιά.

Η διαδικασία παραγωγής του μουσειολογικού αφηγήματος της έκθεσης, αλλά και η αναζήτηση της μουσειογραφικής λύσης αντιμετώπισε την ιδιαίτερη πρόκληση του εγχειρήματος, δηλαδή την προσπάθεια να ενσωματωθεί μια μουσειακή έκθεση σε ένα πολυσύχναστο και πολύβουο χώρο.

Ακολούθως, ο σχεδιασμός της έκθεσης βασίστηκε σε τρεις άξονες: τη δημόσια πρόσβαση με την κατανομή των εκθεσιακών ενοτήτων σε χώρους που προηγούνται της έκδοσης εισιτηρίων, προσβάσιμους στο επιβατικό και μη κοινό, τον ειδικό σχεδιασμό και την τοποθέτηση του εποπτικού υλικού σύμφωνα με την πιθανότητα τυχαίας ή μεμονωμένης προσπέλασης από κάθε ενότητα και την βέλτιστη οπτική ανάγνωση και διασύνδεση των ενοτήτων που θα εξασφαλίζουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα πρόσληψης του περιεχομένου ως ένα ολοκληρωμένο χωρικά και εννοιολογικά σύνολο.

Συνύπαρξη αρχαιολογίας-μετρό

Άλλωστε για το δόγμα της αρμονικής συνύπαρξης αρχαιολογίας και Μετρό, που έχει ως αρχή τον σεβασμό στα αρχαιολογικά ευρήματα χωρίς αυτά να αποτελούν τροχοπέδη



Η αρχαιολογική έκθεση με τίτλο «Ιστορίες για το αθέατο νερό» στο νέο σταθμό του Μετρό στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, από την πρώτη στιγμή κέρδισε κοινό και φωτογράφο



για την υλοποίηση μεγάλης κλίμακας έργων υποδομής, μίλησε κατά την τελετή των εγκαινίων και η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη.

Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής έρευνας, της μεγαλύτερης που έγινε ποτέ στην πόλη του Πειραιά, **αποκαλύφθηκαν 150 κατασκευές σχετιζόμενες με αρχαία υδρουσυστήματα**, χαρακτηριστικές της αρχαίας πόλης του Πειραιά. Αυτές έρχονται να προστεθούν στα περισσότερα από 345 πηγάδια και 388 δεξαμενές που έχουν ήδη βρεθεί σε παλιότερες ανασκαφές στην πόλη.

Η συνολική έκταση που ελέγχθηκε αρχαιολογικά από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων σε 5 Σταθμούς και 7 Φρέατα Εξαερισμού, προσεγγίζει τα 30.000 τ.μ., ενώ οι σωστικές ανασκαφικές έρευνες διενεργήθηκαν σε συνολική επιφάνεια 7.500 τ.μ. Υπό μόνιμη αρχαιολογική παρακολούθηση πραγματοποιήθηκαν όλες οι εκσκαφικές εργασίες, αλλά και η διάνοιξη των 7,6 χλμ της σήραγγας διέλευσης των συρμών.

Στην ομιλία της η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη, ανέφερε πως σύμφωνα με τα οριζόμενα στον αρχαιολογικό νόμο, το Υπουργείο Πολιτισμού ζήτησε από την Αττικό Μετρό την υλοποίηση στον

σταθμό «Δημοτικό Θέατρο» μιας μόνιμης έκθεσης για το Σύστημα Ύδρευσης της αρχαίας πόλης του Πειραιά.

Η πρόκληση ήταν ιδιαίτερη για την Εφορεία Αρχαιοτήτων, καθώς η μουσειακή έκθεση έπρεπε να ενσωματωθεί σε ένα πολυσύχναστο και πολύβουο χώρο. Μία έκθεση που συμβάλλει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της, ιδιαίτερα σήμερα, που η οικονομική, τουριστική και κοινωνική επιτυχία των πόλεων βασίζεται ολοένα και περισσότερο στη δυνατότητα να αναπτύσσουν νέα σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, που αναδεικνύουν τη δυναμική τους.

Νοηματικός και μουσειολογικός σχεδιασμός της έκθεσης στο μετρό

Στη συγκρότηση της κεντρικής μουσειολογικής ιδέας που θέλει να αναδείξει τη σημασία του νερού ως κοινωνικού αγαθού και παράλληλα ως πεδίου ανάπτυξης τεχνολογικής καινοτομίας, οδήγησε η μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων σε συνδυασμό με τις δυνατότητες ενσωμάτωσής του διαθέσιμου εκθεσιακού υλικού στο χώρο του σταθμού.

Η κεντρική ιδέα υπήρξε και η αφετηρία για τη σύνθεση του μουσειολογικού σκεπτικού:

«Η σύνδεση της διαχείρισης του νερού με την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη της πόλης του Πειραιά από τα Κλασικά χρόνια έως την Ύστερη αρχαιότητα». Σε αυτό το νοηματικό πλαίσιο, βασικοί άξονες για την παραγωγή της εκθεσιακής αφήγησης είναι αφενός η εξέλιξη της τεχνολογίας του υδρευτικού συστήματος και αφετέρου η οικιστική και πολεοδομική ανάπτυξη της πόλης ιδωμένης σε συνάρτηση με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες. Ο συνδετικός κρίκος της νοηματικής πορείας είναι η ζωτική αξία του νερού ως αναγκαία προϋπόθεση της διαβίωσης, αλλά και κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας διαχρονικά.

Η παρουσίαση του συστήματος υδροδότησης της αρχαίας πόλης αναπτύσσεται σε πέντε θεματικές ενότητες που ανιχνεύουν τις αθέατες υδάτινες διαδρομές και αφηγούνται ιστορίες για τη λειτουργία της πόλης.

Τα ανασκαφικά δεδομένα που παρουσιάζονται προέρχονται από δύο αλληλοσυμπληρούμενες πηγές, τα οικιστικά κατάλοιπα και τις υπόγειες κατασκευές ύδρευσης.

Μία διαδρομή σαν «χρονοκάψουλα» στον Πειραιά στην αρχαιότητα

Τα ίχνη των αρχιτεκτονικών δομών, από τη μία πλευρά, μάς οδηγούν στην ανάλυση και την ανασύνθεση της εικόνας του πειραιϊκού αστικού τοπίου. Τα πηγάδια και οι δεξαμενές, από την άλλη, μαζί με τα αντικείμενα τα οποία βρέθηκαν καλυμμένα με λάσπη στο εσωτερικό τους, μας μεταφέρουν, σαν «χρονοκάψουλες», ιστορίες για τη χρήση των ιδίων των υπόγειων κατασκευών και την καθημερινή ζωή των κατοίκων.

Οι πέντε θεματικές ενότητες υποστηρίζονται από τέσσερις βασικούς εκθεσιακούς τύπους:

-Την **έκθεση αντιγράφων** των συστημάτων άντλησης, συλλογής και μεταφοράς νερού, όπως εξελίχθηκαν από την ίδρυση της πόλης τον 5ο αι. π.Χ. έως τη ρωμαϊκή περίοδο

-Την **έκθεση πρωτότυπων εκθεμάτων** που σχετίζονται με τον τρόπο διαμόρφωσης και λειτουργίας μιας πειραιϊκής οικίας σε σχέση με τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της πόλης. **Το κεντρικό έκθεμα τοποθετήθηκε κάτω από γυάλινο δάπεδο της υπόγειας διάβασης.**

Πρόκειται για την ανασύσταση ενός ανδρώνα κλασικής οικίας που αποκαλύφθηκε στη σωστική ανασκαφή κατά την κατασκευή του Φρέατος Δεληγιάννη και το οποίο αποσπάστηκε και συντηρήθηκε για το σκοπό αυτό. Περιλαμβάνει ένα βοτσαλωτό δάπεδο, περιμετρικό δάπεδο από ασβεστοκονίαμα και δύο περιμετρικούς τοίχους. Η κάτοψη του σπιτιού συμπληρώ-

νεται με την αναπαράσταση τμήματος της αυλής, του κύριου χώρου των καθημερινών λειτουργιών της κατοικίας, αλλά και, παράλληλα, χώρου πρόσβασης στο νερό.

Η «σκηνογραφία» υπηρετεί το μουσειολογικό σκεπτικό για τη δημιουργία ενός ζωντανού χώρου όπου ο διερχόμενος θα παρακολουθεί ένα καθημερινό στιγμιότυπο μέσα από αυθεντικά αντικείμενα: δίπλα στο μαρμάρινο στόμιο πηγαδιού της αυλής, τα σκεύη άντλησης και μεταφοράς,



ένας μυλόλιθος και ένα γουδί συνθέτουν μία σκηνή της τροφοπαραγωγικής διαδικασίας.

-Την παρουσίαση της χρήσης του νερού στην καθημερινή ζωή των αρχαίων κατοίκων του Πειραιά **με ψηφιακά εκθέματα**. Σε videowall προβάλλονται μορφές από την αρχαία εικονογραφία σε ανθρώπινη κλίμακα και σε διάδραση με σκηνικά που μεταβάλλονται παραπέμποντας στην εκάστοτε δραστηριότητα.

-Η αφήγηση ολοκληρώνεται με το **εποπτικό υλικό** που πλαισιώνει την κατά χώραν ανάδειξη της διατηρούμενης δεξαμενής 27, στο επίπεδο της πλατείας Αγ. Κωνσταντίνου, πλησίον της κεντρικής εισόδου του σταθμού.

Μάλιστα, κατά την κατασκευή του σταθμού και σε βάθος 7,5 μέτρων από την επιφάνεια της γης, βρέθηκε υδραγωγείο, με μέσο πλάτος τα 0,80 μέτρα και μέσο ύψος 1,80 μ.

Οι αρχαίοι Έλληνες και αργότερα οι Ρωμαίοι κατασκεύαζαν εξαιρετικά Υδραγωγεία για την ύδρευση των μεγάλων πόλεων με κατάλληλο καθαρό νερό. Η σημασία του νερού στη ζωή των αρχαίων, συνόδευε όλες τις εκδηλώσεις του ανθρώπινου βίου, όπως βλέπουμε και στις αναπαραστάσεις στους τοίχους του μετρό στο Δημοτικό θέατρο Πειραιά.

Φιλικοί στη Βεσσαραβία:

από τη Βιβλιοπαρουσίαση της 8ης Δεκεμβρίου 2022

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού

Το αφιέρωμα στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, μετά τη συμπλήρωση διακοσίων ετών από την κήρυξη της (2021), έχει παρουσιασθεί μέχρι τώρα στα τέσσερα τεύχη του περιοδικού ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ του 2021 και στα επόμενα τρία του 2022 (Α, Β, Γ). Θεωρούσα ότι ο κύκλος αυτός έκλεισε, όμως πρόσφατα την Πέμπτη 8 Δεκεμβρίου 2022 (Εικ. 1) παρουσιάσθηκε στην Παλαιά Βουλή στην Αθήνα ένα εξαιρετικό βιβλίο της Ουκρανής

στικό κοινό μέχρι σήμερα. Έτσι έκρινα ότι και το παρόν τεύχος θα πρέπει να συμπεριληφθεί στο αφιέρωμα για τη διακοσιοστή επέτειο της Ελληνικής Εθνεγερσίας και να αποτελέσει έτσι το τελευταίο τεύχος με αυτό το αντικείμενο.

Είναι γνωστό ότι η Φιλική Εταιρεία ήταν η σημαντικότερη από τις μυστικές οργανώσεις που σχηματίστηκαν για την προετοιμασία Ελληνικής Επανάστασης για την απελευθέρωση των Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ιδρύθηκε το 1814 στην Οδησό της σημερινής Ουκρανίας, από τον Εμμανουήλ Ξάνθο 42 χρόνων από την Πάτμο, τον Νικόλαο Σκουφά 35 χρόνων από το Κομπότι Άρτης, και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ 26 χρόνων από τα Γιάννενα¹.

Είναι αυτονόητο ότι τα Κρατικά Αρχεία της Οδησού, τα οποία παρουσιάζονται στο βιβλίο, αποτελούν μια από τις πρωταρχικές πηγές για την Φιλική Εταιρεία, αφού αποτελούν τις επίσημες κρατικές καταγραφές από τους αξιωματούχους της Ρωσικής Αυτοκρατορίας για την Εταιρεία, στην πόλη που αυτή ιδρύθηκε και λειτούργησε κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας της. Στην βιβλιοπαρουσίαση αναφέρθηκε ότι μετά τον αδόκητο θάνατο του Σκουφά το 1818, ο 35χρονος Παναγιώτης Σέκερης από την Τρίπολη της Αρκαδίας τον αντικατέστησε στην ηγεσία της Εταιρείας. Μέχρι σήμερα είναι περιορισμένες οι πηγές για τη Φιλική Εταιρεία και περιορίζονται κυρίως στα Απομνημονεύματα του Εμμανουήλ Ξάνθου, στις επιστολές του Παναγιώτη Σέκερη και στο έργο του Φιλήμωνος Δοκίμιον ιστορικό. Περί Φιλικής Εταιρείας, του οποίου μεγάλο μέρος είχε βασιστεί σε αφηγήσεις του Φιλικού και πολιτικού, Παναγιώτη Αναγνωστόπουλου, που είχε μυηθεί από τους πρώτους στη Φιλική Εταιρεία.

Η παρουσίαση της μελέτης έγινε από την



Εικόνα 1: Πρόσκληση στην βιβλιοπαρουσίαση

ιστορικού και αρχειονόμου Δρος Λίλιας Μπιλοούσοβα, με τίτλο «ΦΙΛΙΚΟΙ ΣΤΗ ΒΕΣΣΑΡΑΒΙΑ (1821-1823) – Έγγραφο του Κρατικού Αρχείου της Περιφέρειας Οδησού», το οποίο εκδόθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και το Ελληνο-Ουκρανικό Επιμελητήριο. Η έκδοση της μελέτης αποτελεί ευγενική χορηγία του Γιάννη Αθ. Πολυχρονόπουλου, Προέδρου του Ελληνο-Ουκρανικού Επιμελητηρίου και Προέδρου του Συλλόγου «Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων-Μνημείων Πειραιά». Η εντυπωσιακής ποιότητας έκδοση και η παρουσίασή της επιφύλαξε μια πολύ ευχάριστη έκπληξη και προσέφερε γνώσεις που ήταν μη προσιτές στο Ελληνικό αναγνω-

1. Πηγή Wikipedia.



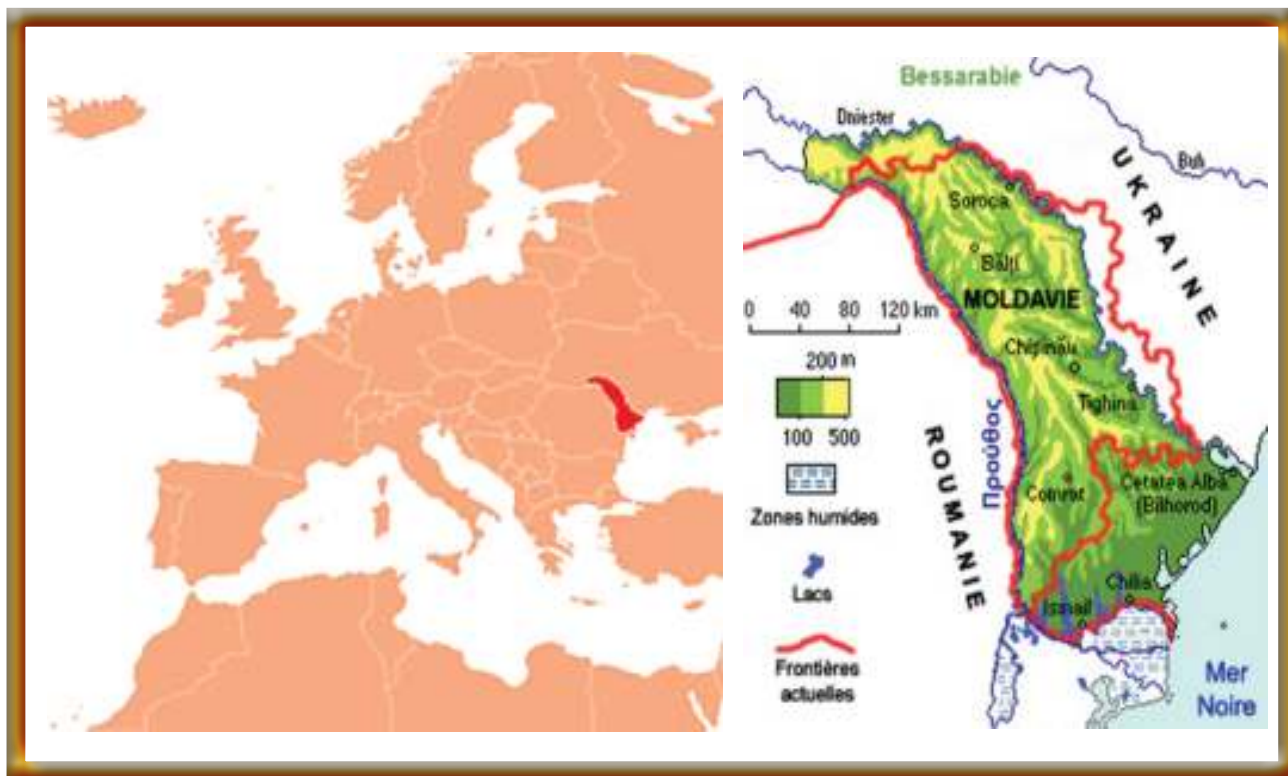
Εικόνα 2: Το Πρόγραμμα της εκδήλωσης

Μαρία Παπαναστασίου διευθύντρια του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, τον Ιάκωβο Μιχαηλίδη καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας ΑΠΘ και τη συγγραφέα (Εικ. 2), στην οποία την παρουσίαση κυρίως βασίζεται το παρόν άρθρο. Η ίδια τόνισε ότι – αν και στο εξώφυλλο αναφέρεται το όνομά της – η έκδοση αποτελεί αποτέλεσμα κοινής εργασίας πολλών ανθρώπων, ενώ η ιδέα μιας πνευματικής συμβολής στον εορτασμό των 200 χρόνων της Ελληνικής Επανάστασης ανήκει στον κ. Γιάννη Πολυχρονόπουλο, ο οποίος το 2012 πρότεινε την έκδοση του βιβλίου αυτού ενώ χρηματοδότησε και τη μελέτη, αλλά και την προηγηθείσα έκδοση στα Ουκρανικά. Κατά τη συγγραφέα, η δημοσίευση αρχειακών εγγράφων για τους Φιλικούς θα ήταν η πιο επιτυχημένη μορφή, που θα επέτρεπε να κατανοηθεί το πνεύμα της εποχής και να αναπαρασταθούν πιστά οι σελίδες του πρώτου σταδίου της Ελληνικής Επανάστασης. Επέλεξε για δημοσίευση ένα σύνολο εγγράφων από το διοικητικό αρχείο του Γενικού Κυβερνήτη της Νοβορωσίας (Εικ. 4) και της Βεσσαραβίας (Εικ. 3, 4), το οποίο (αρχείο) φυλάσσεται στο Κρατικό Αρχείο της Περιφέρειας της Οδησσού.

Το υλικό των επισήμων εγγράφων αντικατοπτρίζει μια δραματική περίοδο στην ιστορία του Ελληνικού εθνικού πατριωτικού κινήματος, που ξεκίνησε με την εξέγερση των Φιλικών το Φεβρουάριο του 1821, στη Μολδαβία και τη Βλαχία, υπό την ηγεσία του Αλέξανδρου Υψηλάντη και τελείωσε με την ήττα τους στην τελευταία μάχη με τους Τούρκους, στο Σκουλένι, στις 17/29 Ιουνίου 1821, με τη διάβαση των Φιλικών μέσω του ποταμού Προύθου στα εδάφη της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, καθώς και την επακόλουθη παραμονή τους στην περιοχή της Βεσσαραβίας.

Πρόκειται κυρίως για την αλληλογραφία του Πληρεξούσιου Κυβερνήτη της Περιφέρειας της Βεσσαραβίας, Ιβάν Μικίτιτς Ινζόβ, με διοικητικές, στρατιωτικές, αστυνομικές, τελωνειακές αρχές των περιοχών, από τον Απρίλιο του 1821 έως τον Οκτώβριο του 1823, σχετικά με τους Φιλικούς και τα γεγονότα εκείνης της εποχής, στην επικράτεια που ανατέθηκε υπό τη διοικητική εποπτεία του. Η Ρωσική Αυτοκρατορία κατέκτησε τη Βεσσαραβία (που σήμερα βρίσκεται στην Δημοκρατία της Μολδαβίας και της Ουκρανίας) το 1812 από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, και μετέθεσε τα σύνορα μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών κατά μήκος του ποταμού Προύθου. Παραλήπτες των σχετικών εγγράφων του Ι.Ν. Ινζόβ σε αυτό το εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα ήταν τα ηγετικά πρόσωπα του κράτους: ο Αυτοκράτορας Αλέξανδρος Α', ο Γραμματέας επί των Εξωτερικών Υποθέσεων της Ρωσικής Αυτοκρατορίας Ι.Α. Καποδίστριας, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του ρωσικού στρατού Πρίγκιπας Π.Μ. Βολκόνσκι, ο Ρώσος πρόξενος στο Ιάσιο Α.Ν. Πιζάνι, ο Υποδιοικητής της Περιφερειακής Διοίκησης της Βεσσαραβίας και της Κρατικής Οικονομικής Διοίκησης Μ.Ε. Κρουπένσκι, ο Στρατιωτικός Κυβερνήτης Όρενμπουργκ Στρατηγός Ρ.Κ. Έσεν, ο Αρχιεπίσκοπος Κισνοβίου/Κισινιόφ [πρωτεύουσα της σημερινής Δημοκρατίας της Μολδαβίας - Εικ. 3 (Chişinău), 4] και Χοτίν Δημήτριος, ο Ηγούμενος της Μονής Γκόλια, Μητροπολίτης Ειρηνουπόλεως Γρηγόριος και άλλοι. Έτσι, καθίσταται δυνατό να παρακολουθήσουμε τα γεγονότα εκείνης της εποχής όπως τα θεωρούσαν οι εκπρόσωποι των αρχών της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Από την άλλη, τα επίσημα έγγραφα δεν περιλαμβάνουν μόνο εντολές, αναφορές, αλλά και πολυάριθμα αιτήματα, καταγγελίες, πληροφορίες από μεμονωμένους ανθρώπους, κυρίως από τους ίδιους τους Φιλικούς, καθώς και πολλούς πρόσφυγες, αγρότες, γαιοκτήμονες, ντόπιους κατοίκους της Βεσσαραβίας, που βρέθηκαν στο επίκεντρο εκείνων των βίαιων γεγονότων.

Η Ελληνική εξέγερση στη Μολδαβία και στη Βλαχία προκάλεσε την κινητικότητα



Εικόνα 3²: Η περιοχή της Βεσσαραβίας (δεξιά) και η θέση της στην Ευρώπη (αριστερά).

όλων των στρωμάτων του πληθυσμού στην περιοχή αυτή. Οι άμαχοι αναζητούσαν τη σωτηρία από τη βαρβαρότητα των Οθωμανών στη ρωσική όχθη του Προύθου (Προυτ). Μολδαβοί αγρότες με τις οικογένειές τους, τα ελάχιστα υπάρχοντα και τα οικόσιτα ζώα τους άρχισαν να περνούν τα σύνορα προς τη Βεσσαραβία. Οι έμποροι προσπαθούσαν να σώσουν το εμπόρευσμά τους. Μολδαβοί γαιοκτήμονες και αξιωματούχοι έφταναν με συγγενείς, υπηρέτες και περιουσίες. Εκεί επέστρεψαν έντρομοι από τις σφαγές των Τούρκων, Ρώσοι μετανάστες, που εκδιώχθηκαν από τη Ρωσία για αποστασία από τους κανόνες της Ορθοδοξίας. Οι πρόσφυγες περνούσαν μαζικά από τα σύνορα, τα τελωνεία και τα λοιμοκαθαρτήρια, τους υποδέχονταν οι ντόπιοι κάτοικοι της Βεσσαραβίας, οι οποίοι τους παρείχαν στέγη, χρήματα και προμήθειες τροφίμων. Οι ίδιοι οι πρόσφυγες αποτέλεσαν μια σημαντική πηγή άντλησης πληροφοριών από τη Μολδαβία και τη Βλαχία. Από πρώτο χέρι μάθαιναν για τις σφαγές των Ορθοδόξων από τους Τούρκους και για την τοποθεσία των επαναστατών.

Στις 17 Ιουνίου 1821, την ημέρα της τραγικής μάχης του Σκουλενίου, οι αντάρτες διέσχισαν τον ποταμό Προύθο. Χάρη στο αρχείο γνωρίζουμε τα ονόματά τους. Ένα μοναδικό ντοκουμέντο αποτελεί ο ονομαστικός κατάλογος των συμμετεχόντων στην επανάσταση, που καταγράφηκε από τις ρωσικές αρχές με τον τίτλο «Φιλικόι», οι οποίοι, από τον Ιούνιο του 1821, ήταν υπό κράτηση στο φρούριο της

πόλης Οργιέβ. Στον κατάλογο καταγράφονται ονόματα 1000 ατόμων, αναφέρονται τα προσωπικά τους στοιχεία, και συγκεκριμένα η εθνικότητα και υπηκοότητα τους. Στο κίνημα του Αλέξανδρου Υψηλάντη συμμετείχαν εκπρόσωποι 23 Εθνών και υπήκοοι 9 κρατών: της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Μεγάλης Βρετανίας, της Ρωσίας, της Αυστρίας, της Γαλλίας, της Σαξονίας, της Πρωσίας, του Μαυροβουνίου, του Βασιλείου της Νεάπολης. Αυτά αντιστοιχούν στις ημέρες μας στις 23 σύγχρονες χώρες όπως η Ελλάδα, η Μολδαβία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Σερβία, η Ουκρανία, η Ρωσία, η Μεγάλη Βρετανία, η Τουρκία, το Μαυροβούνιο, η Βοσνία, η Βόρεια Μακεδονία, η Κροατία, η Αλβανία, η Αυστρία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Γαλλία, η Ισπανία, η Μάλτα και η Κύπρος. Οι μεγαλύτερη ομάδα ήταν οι Έλληνες (530 άτομα), ακολουθούσαν οι Μολδαβοί και οι Βλάχοι (203), οι Βούλγαροι (69) και οι Σέρβοι (69). Ακολούθησαν οι Ουκρανοί (ήταν καταγεγραμμένοι ως Μικροί Ρώσοι, Ρουσνάκι, Τσερνομόρετς (27), οι Τσιγγάνοι (6), οι Πολωνοί (4), οι Αρναούτηδες (4), οι Σκλαβόυνοι (4), οι Ρώσοι (καταχω-



Εικόνα 4: Χάρτης περιοχής της Ρωσικής Αυτοκρατορίας περί το 1897: η περιοχή της Νοβορωσίας και της Βεσσαραβίας· το Κισινιόφ είναι η πρωτεύουσα της σημερινής Δημοκρατίας της Μολδαβίας.

ρημένοι ως Μεγάλοι Ρώσοι (4), οι Ούγγροι (3), οι Γερμανοί (3), οι Αλβανοί (3), οι Ιταλοί (3), οι Γάλλοι (3), οι Μαυροβούνιοι (2), οι Βόσνιοι (2), οι Εβραίοι (3) και οι Τούρκοι (3). Στην αρχή της επανάστασης, τα άτομα αυτά έφτασαν κρυφά υπό τη σημαία του στρατού του Υψηλάντη, πέρασαν τα σύνορα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών χωρίς διαβατήρια, διέσχισαν τον ποταμό Προύθο από τη Βεσσαραβία με σχεδίες και βάρκες και έφθασαν στο λιμάνι της Γαλατίας με πλοία από την Κωνσταντινούπολη, το Ταγκανρόγκ, την Οδησό, τη Χερσόνα, την Ευπατορία και άλλες πόλεις.

Μετά τις ηρωικές και τραγικές μάχες του Δραγατσανίου και Σκουλενίου και την διαφυγή τους στα εδάφη της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, οι Φιλικοί συνελήφθησαν και τέθηκαν υπό κράτηση στα φρούρια των πόλεων Ορκγίεβ, Χότιν, Κυλιά, Ισμαήλ και Άκκερμαν. Φυλακισμένοι σε φυλακές των φρουρίων, άρρωστοι και τραυματίες, δεν μπορούσαν πλέον να συνεχίσουν τον αγώνα τους, ενώ οι πιο «ανήσυχοι» εξορίστηκαν στη Σιβηρία, στην περιοχή του Όρενμπουργκ.

Για δύο χρόνια, ήταν διασκορπισμένοι σε όλη τη Βεσσαραβία, κάποιοι μάλιστα κρατήθηκαν υπό εγγύηση από τους ντόπιους, άλλοι αναζητήθηκαν από τους συγγενείς τους, ενώ κάποιοι άλλοι βρήκαν αιώνια γαλήνη στη Βεσσαραβία.

Από τα επίσημα Κρατικά Αρχεία, διαπιστώνουμε ότι οι Φιλικοί – οι οποίοι κατέφυγαν στην επικράτεια της ορθόδοξης Ρωσίας για να αποφύγουν τα βασανιστήρια και τις εκτελέσεις της Οθωμανικής βαρβαρότητας – αντιμετώπισθηκαν με μεγάλη εχθρότητα και απάνθρωπη σκληρότητα (και) από τις επίσημες Ρωσικές Αρχές, οι οποίες παράλληλα έδιναν αναφορά για τους αιχμαλώτους στις αντίστοιχες Οθωμανικές αρχές της μεθορίου.

Σύσταση Λιμενικού Σταθμού στο Μικρολίμανο και ανάδειξή του σε λιμένα υποδοχής θαλασσίων αθλημάτων

Ερευνά και γράφει ο **Δημήτρης Κρασονικολάκης**
Δημοσιογράφος - Συλλέκτης

Ανεξάρτητος ερευνητής πειραιϊκής ιστορίας και λογοτεχνίας.

Πριν οι μελετητές τακτοποιήσουν τα ονόματα στην τοπική γεωγραφία του πειραιϊκού χώρου, σε βιβλία και χάρτες των νεότερων περιηγητών που βρίσκονται στην συλλογή μου το Μικρολίμανο αναφέρεται ως Porto Fanari (Phalerum ps), Phalerus, P. Phalericus, ενώ το Πασαλιμάνι γραφόταν Stratiotiki (Munychia ps), P. Munychia, P. Munychius. Σε χάρτη πλέον του 1854 διαβάζουμε για το Μικρολίμανο Pt Munychius Φανάρι και το Πασαλιμάνι Pt. Zea Πασαλιμάνι.

Ο λιμενίσκος, αφού πρόσφερε τα νερά του σε λιγοστούς ρομαντικούς ξένους κι Έλληνες κολυμβητές αλλά κυρίως σε ψαράδες, άρχισε να προσφέρει τις πλαγιές του σε πλούσιους Αθηναίους για την κατασκευή εξοχικών κατοικιών. Οι γιατροί συνιστούσαν το μικροκλίμα της ευρύτερης περιοχής για φιλάσθενους πελάτες τους.

Αργότερα πύκνωσε η παρουσία των ανθρώπων, τα ταβερνάκια, τα καταστήματα.

Στα 1929 ιδρύεται ο Ναυτικός Αθλητικός Σύνδεσμος (Ν.Α.Σ.) με πρόεδρο τον Θεόφιλο Φεράλδη.

Ο Εμμανουήλ Μπενάκης με την ιστιοφόρο θαλαμηγό του ΑΕΛΛΩ επέμενε να προτιμηθεί η Μουνυχία αντί της Γλυφάδας για την απόκτηση ορμητηρίου των σκαφών των φανατικών της ιστιοπλοΐας. Ο νεοσύστατος (1933) ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΘΗΝΩΝ στεγάστηκε στην οδό Μητροπόλεως 10. Στα 1936 μετονομάστηκε ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ έγινε στα 1940. Με αγορά στα 1934 αποκτήθηκε ο λόφος της Μουνυχίας εκτάσεως 7.5 στρεμμάτων όπου ήδη υπήρχε κτισμένη η έπαυλη Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου. Κατεδαφίστηκε και αμέσως χτίστηκαν οι εγκαταστάσεις του Ομίλου (σχέδια Κίμωνος Λάσκαρη), μαζί με τους νεωσοίκους και τις αποθήκες στην παραλία. Από τότε άρχισε η αξιοποίηση με ειδική εσχάρα ανελκύσεως μικρών σκαφών, επέκταση λιμενοβραχίονα από τον ΟΛΠ, ηλεκτροφωτισμό, φανάρια στην είσοδο. Πρόεδρος του Ν.Ο.Ε. ήταν ο Μπενάκης μέχρι τον θάνατό του στις 31.5.1954.

Στα 1937 ιδρύθηκε ο ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ από τους ιδιοκτήτες των τεσσάρων ιστιοφόρων σκαφών ΩΚΥΠΙΕΤΗ, ΓΛΑΥΚΟΣ, ΣΙΡΟΚΟΣ, ΟΝΕΙΡΟ αλλά και τους φίλους τους. Πρώτος πρόεδρος ο Γεώργιος Γιαννουλάτος. Στεγάστηκε σε ενοικιασμένο οίκημα. Ο ΟΛΠ του προσέφερε για πολλά χρόνια «παραλιακή περιοχή μέσα στο Μικρολίμανο, για την δημιουργία εγκαταστάσεων του προς ανέλκυση σκαφών - έναντι συμβολικού ενοικίου». Δικό του χώρο απέκτησε ο Ι.Ο.Π. μεταπολεμικά, στα 1949 με επιχωματώσεις και επίστρωση.

Από ένα φάκελο του Αρχείου μου ανασύρω πληροφορίες για την κατάσταση του λιμενίσκου στα 1937 ώστε να αναδειχτεί σε χώρος υποδοχής σκαφών.

*Εφημερίδα ΣΦΑΙΡΑ Πειραιώς 7 Σεπτεμβρίου 1937. Σελίδα 4.

ΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΙΜΕΝΟΣ ΜΑΣ

Συνεστήθη ιδιαίτερα υπηρεσία του Λιμεναρχείου ήτις θα επιμελείται των τουριστικών ζητημάτων και θα επιβλέπει την ασφάλειαν των ακτών από του λιμενίσκου Κουμουνδούρου (Τουρκολίμανον) μέχρι της Βουλιαγμένης. Προϊστάμενος της υπηρεσίας ταύτης ετοποθετήθη ο σημαιοφόρος Γ. Καβελάρης.

*ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ Επί του Αναγκαστικού Νόμου υπ' αριθ.

"Περί ιδρύσεως Λιμεναρχείου εις Λιμενίσκον Μουνυχίας και περί σκαφών θαλασσίου Αθλητισμού και Τουρισμού"

Προς Την Α.Μ. τον Βασιλέα. Μεγαλειότητα, Λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω υπό την Υμετέραν έγκρισιν ΣΧΕΔΙΟΝ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ "Περί ιδρύσεως Λιμεναρχείου εις Λιμενίσκον Μουνυχίας και περί σκαφών θαλασσίου Αθλητισμού και Τουρισμού".

Το πρώτον μέρος του υπό την Υμετέραν έγκρισιν υποβαλλόμενου Αναγκ. Νόμου αναφέρεται εις την σύστασιν Λιμεναρχείου παρά τον Λιμενίσκον Μουνυχίας απαγορευθείσα εκ των κάτωθι λόγων:

Η κατά την τελευταίαν τριετίαν αλματικώς επαυξηθείσα Ναυτιλιακή Κίνησις των σκαφών θαλασσίου αθλητισμού και Τουρισμού άτινα ελιμενίζοντο εις τον λιμενίσκον Μουνυχίας ήχθη εις σημείον ώστε να διατεθή ούτος υπό της Λιμενικής Αρχής Πειραιώς και του Ο.Λ.Π. σχεδόν αποκλειστικώς δια τα αυτά πλέον κατάλληλος χαρακτηρισθείς προς τούτο.-

Η τοιαύτη Ναυτιλιακή Κίνησις ανατεθειμένη άχρις τούδε εις το Κεντρικόν Λιμεναρχείον Πειραιώς κατ' ανάγκην εξυπηρετείται πλημμελώς λόγω της αποστάσεως ήτις τους ενδιαφερομένους, ιδιοκτήτας σκαφών και πληρώματα καταπονεί και τους αρμοδίους δεν υποβοηθεί εις συνεχή παρακολούθησιν των εν αυτώ.-

Τας δυσχερείας ταύτας η Λιμενική Αρχή Πειραιώς εν τη προσπάθειά της όπως μετριάση δια της υπ' αριθ. 35 από 31 Αυγούστου 1937 Ημερησίας της Διαταγής ίδρυσε ιδιαίτεράν υπηρεσίαν εις Λιμενίσκον Μουνυχίας υπό τον τίτλον "ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ" - "Υπηρεσία Λιμενίσκου Μουνυχίας" πλην όμως δια του μέτρου τούτου δεν εθεραπεύθησαν αι των ενδιαφερομένων ανάγκαι καθ' όσον εις τον τοποθετηθέντα ως Προϊστάμενον της Υπηρεσίας ταύτης Λιμενικόν Αξιωματικόν παρεχωρήθη δικαιοδοσία περιορισμένη όλοι δε εν γένει αι πάσης μορφής διατυπώσεις έδει να διεξάγονται εν τω Κεντρικώ Λιμεναρχείω Πειραιώς ως και παν ζήτημα απαιτούν πρωτοβουλίαν να λύεται υπό του ιδίου του Λιμενάρχου του αυτού Λιμεναρχείου.-

Επί πλέον η σύστασις του νέου τούτου Λιμεναρχείου επιβάλλεται και εκ των πολλαπλών ιδιαζούσης φύσεως ζητημάτων των εκ της κατά τα τελευταία έτη αλματώδους αναπτύξεως του Ναυτικού

Αθλητισμού και Τουρισμού ανακυπτόντων ως και εκ της ανάγκης της προς την επέκτασιν των υποβοηθήσεως, άτινα δεν δύνανται να επιτευχθώσιν υπό του Ο.Λ.Π. δια τε τας προεκτεθείσας αιτίας έτι δε και εκ του ότι τούτο απησχολημένον κυρίως με τας πολυειδείς ανάγκας του εμπορικά συμφέροντα εξυηρετούντος Λιμένος Πειραιώς, δεν είναι δυνατόν άνευ βλάβης των να απασχολήται με τα της διαφόρου υφής ζητήματα του Λιμενίσκου Μουνυχίας.- Παρεκτός όμως τούτου η πολλαπλώς επαυξηθείσα αρμοδιότης του Κεντρικού Λιμεναρχείου Πειραιώς εκ τε της επεκτάσεως της κινήσεως των υπ' αυτών Μυχών και Λιμενίσκων ως και εκ της αναθέσεως τούτω προσθέντων υπηρεσιών ως του ελέγχου συναλλάγματος επί των φορτηγών πλοίων της Διοικήσεως του εκ Πειραιεί Πλοηγικού Σταθμού και άλλων δεν τω παρέχει την ευχέρειαν να απασχολήται και να λαμβάνη τα ενδεικνύμενα μέτρα δια τα ιδιαζούσης φύσεως διάφορα γενικωτέρου ενδιαφέροντος ζητήματα τα αναφυόμενα και απασχολούντα τον Λιμενίσκον Μουνυχίας.-

Εκλήθη δε αναγκαία η εις το αυτό συνιστώμενον Λιμεναρχείον Μουνυχίας υπαγωγή απάσης της μέχρι Σουνίου περιοχής ως συντρέχόντων προς τούτο απάντων των ανωτέρω όρων, εν' οίς και το ότι κατά την θερινήν ιδία περίοδον, ήτοι από Μαΐου μέχρις Οκτωβρίου άπασα η ακτή η από Νέου Φαλήρου μέχρι Σουνίου χρησιμοποιείται δια θαλάσσια Αθλήματα (κολύμβησιν, ιστιοπλοΐαν, κωπηλασίαν) και εν αυτή παρουσιάζονται καθ' ημέραν τα ανωτέρω ζητήματα άτινα απαιτούσι λόγω της αποστάσεως και των προεκτεθέντων λόγων μη υπό του Ο.Λ.Π. δυναμένη εγκαίρως να πραγματοποιηθή παρακολούθησιν της Λιμενικής Αρχής και την λήψιν των εκάστοτε προς θεραπείαν αναγκαίων μέτρων.-

Το δεύτερον μέρος του αυτού Νομοσχεδίου το μεν καθιερεί πλεονεκτήματα ερασιτεχνών ναυτικών ... [αναφέρονται διευκολύνσεις και απαλλαγές]

Τα πλεονεκτήματα ταύτα εκρίθησαν απαραίτητα δια την παροχήν όσον ένεστι ευρυτέρας ευχερείας προς διάδοσιν του Ναυτικού Αθλητισμού, πολλαπλασιασμού των τάξεων των ερασιτεχνών ναυτικών εις πλείστους ων, εν τω οικονομικώ επιπέδω, εδημιουργείτο ανυπερβλήτος προς επίδοσιν των φραγμός.-

Εν τέλει του αυτού Νομοσχεδίου και εν άρθροις 13 και 14 προβλέπονται ΠΟΙΝΙΚΑΙ ΚΑΙ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ εν, δια χρηματικής εκμεταλλεύσεως, καταχρήσει των επί τοις άνω σκοποίς παρεχομένων εις ερασιτέχνας ή σκάφη πλεονεκτημάτων.-

Το τρίτον μέρος του αυτού Νομοσχεδίου προβλέπει την υπό του Λιμεναρχείου Μουνυχίας σύνταξιν κανονισμού του Λιμενίσκου έτι δε και του Β. Δ/τος εκδοθησομένου καθορισμόν της συνθέσεως του προσωπικού του συνιστωμένου Λιμεναρχείου ως και την έναρξιν

της ισχύος του παρόντος.-

*ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Εν Αθήναις τη 26 Ιουνίου 1940. Τεύχος πρώτον. Αριθμός φύλλου 193. Σελ. 1622. (21).

Περί συστάσεως Λιμενικού Σταθμού εις Λιμενίσκον Μουνυχίας (Τουρκολίμανο) Πειραιώς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β' ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντες υπ' όψιν τον Αναγκ. Νόμον 934)1937 «περί τροποποιήσεως των ισχυουσών διατάξεων περί συστάσεως, συγκροτήσεως, λει-

τουργίας των συμβουλίων προαγωγών κλπ. και προσθήκης συναφών διατάξεων», άρθρον 14 παρ. 1 (Φ.Ε.Κ. 456Α)10-11-1937), προτάσει του Ημετέρου επί της Εμπορικής Ναυτιλίας Υφυπουργού, απεφασίσαμεν και διατάσσομεν.

Συνιστώμεν Λιμενικόν Σταθμόν εις λιμενίσκον Μουνυχίας (Τουρκολίμανο) Πειραιώς, ούτινος η αρμοδιότης καθορίζεται δια της υπ' αριθ. 27894)5-12-1927 Υπουργικής αποφάσεως (Φ.Ε.Κ. 5Β) 20-1-1938).

Εις τον αυτόν επί της Εμπορικής Ναυτιλίας Υφυπουργόν ανατίθεμεν την δημοσίευσιν και εκτέλεσιν του παρόντος Β. Διατάγματος. Εν Αθήναις τη 19 Ιουνίου 1940. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'. Ο επί της Εμπορικής Ναυτιλίας Υφ)γός Α. ΤΖΙΦΟΣ

*Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΩΝ ΛΙΜΕΝΙΣΚΟΥ ΜΟΥΝΥΧΙΑΣ δέον να αποσταλή 1ον) Εις Οργανισμόν Λιμένος

Πειραιώς και εν κοινοποιήσει 2ον) Εις Υφυπουργείον Εμπορικής Ναυτιλίας 3ον) Εις Υφυπουργείον Τύπου και Τουρισμού 4ον) Εις Διοίκησιν Πρωτευούσης 5ον) Εις Δήμον Πειραιώς 6ον) Εις Ελληνική Θλασσίαν Ένωσιν 7ον) Εις Υδρογραφικήν Υπηρεσίαν Υ. Ν. 8ον) Εις Ναυτικόν Όμιλον Ελλάδος 9ον) Εις Ιστιοπλοϊκόν Όμιλον Πειραιώς ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΩΝ ΛΙΜΕΝΙΣΚΟΥ ΜΟΥΝΥΧΙΑΣ Εν Λιμενίσκω Μουνυχίας σήμεραν την του μηνός 193 .. ημέραν της εβδομάδος

Οι υπογεγραμμένοι Γεώργιος Νικολάου Καβελάρας σημαιοφόρος Λιμ. Προϊστάμενος Υπηρεσίας Λιμενίσκου Μουνυχίας και Εμμανουήλ Γ. Κουτσουδάκης Επιθεωρητής του Πλοηγικού Σώματος αναλαμβάνοντες κατόπιν προφορικής διαταγής του Προϊσταμένου Υπηρεσίας Κ.Λ.Π. Υποπ)ρχου Λιμενικού Παναγιώτου Θεοχάρη, την μελέτην και εξέτασιν των ναυτικών αναγκών και ελλείψεων του Λιμενίσκου Μουνυχίας ως και την τακτοποίησιν και διευθέτησιν του αγκυροβολίου των ελλιμενιζομένων εν αυτώ θαλαμηγών και λοιπών τουριστικών και αθλητικών σκαφών.-

ΑΠΟΦΑΙΝΟΜΕΘΑ ΟΤΙ:

Α) ΣΥΝΘΗΚΑΙ

Ι. Ο σημερινός βυθός του Λιμενίσκου τούτου δεν είναι ο αναφε-



ρόμενος εις τον συνταχθέντα υπό της Υδρογραφικής Υπηρεσίας ήτοι μετά την εκσκαφήν εν έτει 1936 χάρτην αλλά παρουσιάζει αισθητάς διαφοράς επί έλλαττον.-

Τούτο προήλθε αφ' ενός μεν λόγω των επελθουσών μέχρι σήμερον προσχώσεων εκ των κατερχομένων χωμάτων εκ των κειμένων Β Δ και Ν Δ του Λιμενίσκου υψωμάτων ήτοι από Λίβα μέχρι Βορρά και εις τόσον 135ο περίπου, αφ' ετέρου δε λόγω της εν τω Λιμενίσκω συνεχούς αποχετεύσεως παντοειδών ακαθαρσιών προερχομένων εκ των εκβαλλόντων εις αυτόν διαφόρων υπονόμων.

II. Η μη αποπεράτωσης του υπολοίπου τμήματος του νοτίου λιμενοβραχίονος, διεύθυνσιν έχοντος προς Απηλιώτην, καθιστά εν καιρώ χειμῶνος, ιδίως κατά το φθινόπωρον, και δη κατά την περίοδον των Ν.Α. ανέμων εξαιρετικῶς επισφαλῆ την αγκυροβολίαν ή παραμονήν σκαφών προς το Βόρειον και Βορειοδυτικόν τμήμα του Λιμενίσκου.-

III. Δέστραι υπάρχουνι μόνον επί του κατασκευασθέντος Νοτίου λιμενοβραχίονος, πλην ὅμως τα σκάφη ουδόλως δύνανται να προσεγγίσωσι προς πρυμνηοδέτησιν, λόγω των εν μεγάλει εκτάσει αβαθῶν του. Εκ της αιτίας ταύτης η χρησιμοποίησις των δεστρῶν προς πρυμνηοδέτησιν καθίσταται εξ ολοκλήρου ανέφικτος και οὕτω χρησιμοποιούνται αναγκαστικῶς ἑτερα μέσα πρυμνηοδέτησεως.-

IV. Επίσης επί της βάσεως του λιμενοβραχίονος προς την δυτικὴν διεύθυνσιν δεν υπάρχουνι δέστραι καίτοι η περιοχή αὕτη κατά συνέχειαν μέχρι βορειότερον της παρακείμενης αποβάθρας εκ του ότι εν αὐτῇ υπάρχουνι τα μεγαλύτερα βάθη (άτινα σημειῶ ότι εἶναι άνισα) χρησιμοποιεῖται δια την αγκυροβολίαν και πρυμνηοδέτησιν των μεγαλυτέρων σκαφῶν. Εκ της ελλείψεως δεστρῶν τα αγκυροβολοῦντα και πρυμνηοδετοῦντα σκάφη χρησιμοποιοῦν δια την πρόσδεσιν και πρυμνηοδέτησιν αὐτῶν αγκύρας, ή αλύσσους κλπ. άτινα θάπτουσι εντός της χωματώδους ακτῆς, αλλά δια του προεκταθέντος τρόπου καταλαμβάνουσι μεγάλους χώρους ακτῆς.-

Επί πλέον η τοιαύτη πρυμνηοδέτησις από ναυτικῆς απόψεως δεν εἶναι ασφαλῆς καθόσον το έδαφος εν πολλοῖς δεν εἶναι στερεόν και παρασύρονται τοιουτοτρόπως αι άγκυραι και λοιπά μέσα εν περιπτώσει κακοκαιρίας, προς μεγίστην ζημίαν των ιδιοκτητῶν σκαφῶν, έτι δε δημιουργεῖται καθημερινῶς μεγίστη αταξία εις την αγκυροβολίαν και προστριβαί μεταξύ των ιδιοκτητῶν και πλοιάρχων των σκαφῶν δια την χρησιμοποίησιν του πρωτογόνου τούτου συστήματος προσδέσεως των πρυμνησίων των μεν επί των αγκυρῶν των δε.-

Έτερον μειονέκτημα εἶναι ότι αι άκραι των αλύσεων και των συρματοσχοίνων των προσδεδεμένων επί των εν τη ξηρά αγκυρῶν εγκαταλείπονται κατά την άπαρσιν εντός της θαλάσσης γενόμεναι

πρόξενον εμπλοκῶν ελίκων μετ' αὐτῶν και εγκυμονοῦν μεγίστους κινδύνους δια τους κολυμβητάς.-

V. Η ύπαρξις εν τω λιμενίσκω διαφόρων εγκαταστάσεων (οικημάτων, προβλητῶν) αθλητικῆς φύσεως δυσχεραίνει τα μέγιστα τους χειρισμούς των σκαφῶν και εγκυμονεῖ κινδύνους ατυχημάτων κατά την κυκλοφορίαν αὐτῶν εις τους πέριξ εκγυμναζομένους κολυμβητάς.-

Οι κίνδυνοι οὗτοι των κολυμβητῶν επαυξάνονται και εκ του ότι ολόκληρος σχεδόν ο βυθός του λιμενίσκου τούτου εἶναι πλήρης άλλως παλαιῶν και αδεσπότην και άλλων εν χρήσει αγκυρῶν αλύσεων και συρματοσχοίνων ως προεξετάθη.-

Παρ' εκτός τούτου η συνύπαρξις εν τω στεναχώρῳ τούτῳ λιμενίσκῳ θαλαμηγῶν σκαφῶν, αλιευτικῶν πλοιαρίων και λέμβων και των κολυμβητηρίων δεν επιτρέπει οὔτε των μεν οὔτε των δε την ανάπτυξιν και εξέλιξιν, τουναντίον μάλιστα επαυξάνει την μεταξύ τούτων φυσικὴν αντίθεσιν.-



VI. Η προσόρμησις και παραμονή σκαφῶν (γρι-γρι) εις τον Λιμενίσκον Μουνυχίας ὅστις συχνάζεται κατά το πλείστον υπό θαλαμηγῶν σκαφῶν ημεδαπῶν ή αλλοδαπῶν, τυγχάνει λίαν ασυμβίβαστος, καθόσον οι επιβαίνοντες ή παραμένοντες επ' αὐτῶν παρίστανται πολλάκις μάρτυρες ασημιῶν (αποπατήσεις, ὕβρεις, βλασφημίας, βομολογία, άσεμνοι χοροί και άλλα κοινοβαρβαρικά έθιμα) ας ουχί συνήθως διαπράττουσι τα πληρώματα των αλιευτικῶν σκαφῶν.-

Αλλ' εκτός τούτου καταλαμβάνουσι πολῦτιμον χώρον ὅστις θα ηδύνάτο να χρησιμοποιηθῇ ως αγκυροβόλιον μικρῶν θαλαμηγῶν σκαφῶν.-

VII. Εν τω λιμενίσκῳ Μουνυχίας μέσον υδρεύσεως σχεδόν δεν ὑπάρχει. Η υπάρχουσα επί της μικράς αποβάθρας του Ν.Ο.Ε. εγκατάστασις υδρεύσεως εἶναι ανεπαρκῆς μοναδικόν δε σκοπόν έχει την εξυπηρέτησιν των σκαφῶν της δυνάμεως του Ν.Ο.Ε.-

VIII. Η υπάρχουσα εν τω λιμενίσκῳ αποβάθρα ευρίσκεται κατά μέγα μέρος εις αβαθῆ βυθόν δι' ο και η πλεύρισις σκαφῶν εκατέρωθεν αὐτῆς εἶναι καθ' ολοκληρίαν αδύνατος.- Η κεφαλή της μόνον έχει σχετικόν βυθόν, πλην ὅμως το πλάτος της εἶναι τόσο μικρόν ὥστε να μην επιτρέπη την πλεύρισιν σκάφους τινός.-

IX. Καθ' ὅλην την περιοχὴν του Λιμενίσκου δεν ὑπάρχει οὐδέν αποχωρητήριον ή ουρητήριον δια τας ανάγκας των πληρωμάτων, λεμβούχων κλπ. απασχολουμένων αὐτόθι δι' ο και εκ της ελλείψεως ταύτης ασημίαι, ακαθαρσίαι κ.λπ. εἰσίν πανταχοῦ καταφανείς.-

X. Εις τον αὐτόν λιμενίσκον ουδεμία προσπάθεια σοβαρά καθαρισμοῦ καταβάλλεται τόσον υπό του Ο.Λ.Π. ὅσον και παρά του Δήμου Πειραιῶς εν αναφορά με τους Δημοτικούς χώρους.

Ὡς εκ τούτου ολόκληρος η ακτὴ αὐτοῦ γέμει φυκῶν και λοιπῶν ακαθαρσιῶν ὡν η παραμονή προκαλεῖ συνεχὴ δυσοσμίαν

δημιουργούσαν ωσαύτως κινδύνους δια την υγιεινήν της περιοχής ταύτης.-

XI. Η εκβολή αποχετευτικών υπονόμων και οχετών του προσφυγικού συνοικισμού και της υπολοίπου περιφέρειας και αι δι' αυτών εκχυνόμεναι εις τον Λιμενίσκον παντοειδείς ακαθαρσίαι, ως και αι τοιαύται του αποχετευτικού υπονόμου Σούδας Ν. Φαλήρου, αι εισερχόμεναι κατά καιρούς εις τον λιμενίσκον επιδεινούν την κατάστασιν καθαριότητος αυτού.-

Όσοι δε τούτων είναι αποχετευτικοί αγωγοί ομβρύων μόνον υδάτων συντελούν, αν μη τι άλλο, αναμιφθόλως δια των παρασυρομένων εκάστοτε χωμάτων, ως εν τη αρχή προεξετέθη, εις την βεβαίαν πρόσχωσιν του βυθού του Λιμενίσκου.-

Η προεκταθείσα κατάστασις επιδεινούται έτι μάλλον εκ του ότι άπαντα σχεδόν τα εις την παραλιακήν οδόν του Λιμενίσκου κείμενα οικήματα (οικίαι - καταστήματα) στερούνται βόθρων και αποχετεύουσι τα της χρήσεως των ακάθαρτα ύδατα εις τον λιμενίσκον δι' αυλάκων.-

Παρέλκει να αναπτυχθή το ότι ούτοι οι αύλακες όντες ακάλυπτοι και διερχόμενοι μέσω της παραλιακής οδού προσδίδουσιν εξαιρετικήν ασχημίαν και κακήν εντύπωσιν εις τους επισκεπτομένους τον λιμενίσκον, δια θαλαμηγών και αποβιβαζομένους εξ αυτών ξένους περιηγητάς.-

Εν τούτω όμως οι εν λόγω αύλακες αποτελούσι και επικίνδυνον μολυσματικήν εστίαν και δη κατά την περίοδον του θέρους.-

XII. Η επικοινωνία της ξηράς μετά του Λιμενίσκου Μουνυχίας νυν διεξάγεται χαλεπώς, λόγω του ότι η υπάρχουσα παραλιακή περιφερειακή οδός παρά τον λιμενίσκον, κάθε άλλο παρά οδός δύναται να ονομασθή.-

Αύτη εκτός του ότι εις τινα σημεία της είναι εις άκρον στενή μοιάζουσα προς ατραπόν, εις βαθμόν ώστε να μη δύναται να εξυπηρετή την διέλευσιν δυο συγχρόνως τροχοφόρων εύρηται εις πρωτόγονον κατάστασιν και δεν φέρει ουδέν τεχνικόν επίστρωμα. Ούτω καθ' όλην την διάρκειαν του χειμώνος καθίσταται δυσκολοδιάβατος αν μη παντελώς αδιάβατος. Το φαινόμενον τούτο συμβαίνει και εις άλλας εποχάς του έτους, εν καιρώ βροχής και η πλέον διεξοδική επί του ζητήματος τούτου περιγραφή είναι ανεπαρκής δια να απεικονίση αμυδρώς την πραγματικότητα.-

Β) ΑΝΑΓΚΑΙ

Προ της αναπτύξεως των υφισταμένων καθ' ημάς αναγκών του Λιμενίσκου Μουνυχίας και των προς θεραπείαν αυτών επιβαλλομένων ως κατωτέρω μέτρων, δεν κρίνομεν άσκοπον όπως αναφέρωμεν επί της χρησιμότητος αυτών, ότι ούτος εξελισσόμενος νυν και δη ταχέως εις λιμενίσκον κυρίως συγκεντρώσεως θαλαμηγών και λοιπών τουριστικών σκαφών, λόγω της εξαιρετικής αυτού θέσεως

και γειτνιάσεως προς τας γνωστάς εγκαταστάσεις του Ν.Ο.Ε. δέον να θεωρηθή ως βάσις της εξελίξεως του παρ' ημίν Θαλασσίου Τουρισμού.-

Υπό της προϋπόθεσιν δε ταύτην απαιτείται η κατασκευή στοιχειωδών τινών έργων λιμενοποιήσεως και ευπρεπισμού αυτού, ικανών πάντως να παρέξωσι τα μέσα ασφαλούς αγκυροβολίας, ανεφοδιασμού και εξυπηρετήσεως εν γένει των εν αυτώ προσορμιζομένων σκαφών.-

Δεδομένου άλλωστε ότι η ανάπτυξις του θαλασσίου τουρισμού βασίζεται κυρίως επί των τεχνικών μέσων, άτινα δύναται εκάστη χώρα να παρέξη εις τα διαμένοντα παρ' αυτώ θαλαμηγά σκάφη, πολλώ δε μάλλον εις τα εκ της αλλοδαπής προερχόμενα τοιαύτα, η δημιουργία καταλλήλου δια αυτά ορμητηρίου καθίσταται η αρχή πάσης προς τον σκοπόν τούτον προσπάθειας.-

I. Πρωταρχική ανάγκη είναι η της εκσκαφής του λιμενίσκου δια βορβοροφάγου, εις βάθος γενικώς ουχί ελάσσονος των 5 μέτρων και δη εις τα πλέον αβαθή τμήματά του, ίνα δύναται να εισέρχωνται εν αυτώ ακινδύνως και τα μεγάλα θαλαμηγά σκάφη.-

Επιβεβλημένη ομοίως πράξις είναι η εκβάθυνσις της κατά μήκος και εσωτερικώς του Νοτίου λιμενοβραχίονος περιοχής, ήτις ούτω θα επέτρεπε την ασφαλή αγκυροβολίαν και πρυμνηροδέτησιν πολλών εκ των μεγαλύτερων σκαφών.

Η περιοχή αύτη ούσα απολύτως εξησφαλισμένη από οϊανδήποτε καιρικήν κατάστασιν θα επέτρεπε εισέτι και την τοποθέτησιν διπλής σειράς σκαφών επαρκώς λυομένου τοιοιτοτρόπως του μεγάλου απασχολούντος σήμερα τας αρχάς του λιμενίσκου προβλήματος της ελλείψεως χώρου αγκυροβολίας.-

II. Επιβάλλεται η επέκτασις του Ν. Λιμενοβραχίονος προς την διεύθυνσιν του απηλιώτου καθ' όσον η επέκτασις αύτη θα καλύψη την Β' Περιοχήν και ούτω ο προβάλλων τον Λιμενίσκον εύρος και Ευρινότος θα εμποδίζονται πλέον ν' αποστέλλουν τον κυματισμόν των εις τον Λιμενίσκον.-

Ωσαύτως η κατασκευή του ετέρου λιμενοβραχίονος δεξιά τω εισπλέοντι, τυγχάνει επιβεβλημένη καθ' όσον τότε μόνον θα δυνηθή ο λιμενίσκος Μουνυχίας να θεωρηθή λιμνήν απολύτως ασφαλής.-

Σήμερον ελλείπει των άνω λιμενοβραχίωνων μέγα μέρος της περιοχής του λιμενίσκου καθίσταται επικίνδυνον χρησιμοποιούμενον εξ' ανάγκης, πάντως δε εν τω τμήματι τούτο εν κακοκαιρία και δη με ανέμους εξ ευρινότου ή Νότου τα εν αυτώ σκάφη εκτίθενται εις κίνδυνον.

Έχοντες υπ' όψιν ότι εν τω παρελθόντι αρκετά σκάφη εναυάγησαν εκ της άνω αιτίας, δέον να είμεθα λίαν επιφυλακτικοί εις τον καθορισμόν αγκυροβολίου σκαφών εις τη περιοχήν ταύτην του λιμενίσκου.-



III.

IV. Αναγκαίον τυγχάνει η κατασκευή δεστρών. Αι δέστραι αὐταί δέον να απέχωσιν ἀνά 15 μέτρα ἀπ' ἀλλήλων καθ' ὅσον ἐπ' αὐτὴν πρόκειται να πρυμνηοδετήσῃ σκάφη μικροῦ μᾶλλον πλάτους.

Τοιαῦται δέστραι ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη να τοποθετηθῶσι 20 προσωρινῶς.

V. Αἱ ὑπάρχουσαι διάφοροι εγκαταστάσεις ἀθλητικῆς φύσεως ὡς καὶ κωπηλατικά καὶ κολυμβητικά τοιαῦται τοῦ Ναυτικοῦ Ἀθλητικοῦ Συνδέσμου (ΝΑΣ) Ὀλυμπιακοῦ, Ἐθνικοῦ καταλαμβάνουσι μεγάλους θαλασσίους χώρους.

Επιδιώκουν δε να μονιμοποιήσουν τα ἤδη προσωρινὰς καὶ ἐλλειπείας τοιαύτας καὶ τὰς ἐπαυξήσουν οὕτως ὥστε να καταλάβωσιν μέγιστον μέρος τῆς θαλασσίας περιοχῆς τοῦ λιμενίσκου.

Ἡ παρατηρουμένη ἐκ παραλλήλου ἀξιοσημείωτος αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θαλαμηγῶν καὶ λοιπῶν τουριστικῶν σκαφῶν θέλει δημιουργήσῃ ἀσφαλῶς καὶ δεῖ εἰς τὸ προσεχές μέλλον ζήτημα ἐλλείψεως χώρου ἀγκυροβολίας ἐν αὐτῷ.

Διό ἐπ' ἀνεγκες τυγχάνει καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τούτων τῶν ἀθλητικῶν σωματείων καὶ δια τοὺς προεκταθέντας ἐν ἀρχῇ λόγους ἡ ἐκείθεν ἀπὸ τούδε μεταφορὰ τῶν εγκαταστάσεων τῶν πρὸς τὴν θέλουσι ἀναπροτρέπτως υποχρεωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἄλλως καὶ ἀπὸ οικονομικῆς πλευρὰς ἐφ' ὅσον ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ λιμενίσκου Μουνυχίας ὅστις ὡς προεξετέθη ἔχει ἀνάγκην ἔργων σημαντικῶν δαπανηρῶν, δέον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν διατεθησομένων κεφαλαίων να προτιμηθῇ ὁ ἐντὸς αὐτοῦ ἐλλιμενισμός ὅσον τὸ δυνατόν πλεόνων σκαφῶν ἅτινα καὶ διὰ τὰ θαλαμηγὰ υποβάλλονται εἰς τὴν καταβολὴν σημαντικῶν τελῶν.

Σχετικῶς μετὰ τὰς εγκαταστάσεις κολυμβητηρίου καὶ ναυτικοῦ Σταδίου ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ λιμενίσκος Μουνυχίας εἶναι ἀκατάλληλος δι' αὐτὰ τὴν γνώμην μας δε ταύτην βασιζόμεν ἐπὶ τῶν ἐξῆς:

A) Ὁ διαληφθεὶς λιμενίσκος κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος, ἵνα μὴ εἰπώμεν ἐξ ὁλοκλήρου, διετέθη διὰ τὸν ἐλλιμενισμόν θαλαμηγῶν καὶ τουριστικῶν σκαφῶν ἀναψυχῆς καὶ διὰ τὰς εγκαταστάσεις τοῦ Ναυτικοῦ Ὁμίλου τῆς Ἑλλάδος - ἐσχάτως προσετέθησαν καὶ εγκαταστάσεις τοῦ Ἰστιοπλοϊκοῦ Ὁμίλου Πειραιῶς - προβλέπεται δε ἐκ τῆς ἐξελίξεως τούτων ὅτι διὰ τοὺς ἀνω σκοποὺς θέλει διατεθῇ καὶ τὸ υπόλοιπον μέρος τοῦ ὡς ἐκ τούτου δε προφανές εἶναι ὅτι οἱ τυχόν ἀναγενησόμενοι καὶ προστεθῆσόμενοι εἰς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας εγκαταστάσεις νέαι τοιαῦται κολυμβητηρίων, θέλουσι ἀφ' ἑνὸς μὲν περιορίσει τῶν ὡς προεξετέθη ἀπὸ τούτου ἀναπαρκῆ διὰ χειρισμοῦ τῶν ἐν λόγω σκαφῶν θαλάσσιον χώρον εἰς τρόπον ὥστε τὰ σκάφη ταῦτα να ἐκτίθενται εἰς κινδύνους ζημιῶν ἐκ μετὰ τῶν συγκρούσεων καὶ προσαράξεων, ἀφ' ἑτέρου δε, τὸ καὶ σπουδαιότερον, θέλει υφίστανται συνεχῶς κίνδυνοι ἀπεριορίστου ἐκτάσεως ἀτυχημάτων τῶν ἐντὸς τοῦ λιμενίσκου κολυμβητῶν λόγω τῆς ἐν αὐτῷ καὶ διὰ τὴν θερινὴν περίοδον συχνῆς κινήσεως τῶν σκαφῶν παρ' ὧν οἱ ἀδαεῖς καὶ ἀδέξιοι τούτων θα κινδυνεύωσι ἐκάστοτε να ἀκρωτηριασθῶσι καὶ διαμελισθῶσι.

Ὁ ἐν λόγω κίνδυνος ἐπαυξάνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁλόκληρος ὁ βυθὸς τοῦ λιμενίσκου τούτου, ὡς προεξετέθη, εἶναι πλήρης ἄλλων παλαιῶν καὶ ἀδεσπότην καὶ ἄλλων ἐν χρήσει ἀγκυρῶν καὶ αλύσσεων, γεγονός ὅπερ ἐκ τοῦ ἀσφαλούς ἐγκυμονεῖ κινδύνους τραυματισμῶν, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς περιπτώσεως θυμάτων κατὰ τὰς καταδύσεις τῶν κολυμβητῶν.

Ἐνεκεν τῶν ἀνω ὁ κανονισμός λιμένος Πειραιῶς ὡς καὶ πάντες οἱ κανονισμοὶ λιμένων τῶν λοιπῶν λιμεναρχείων περιλαμβάνουσι διάταξιν ἀπαγορεύουσιν τὴν ἐν τῷ λιμένι κολύμβησιν.

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς λιμένας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἀναφέ-

ρομεν τὸν Vieux Port Μασσαλίας ὅστις εἰς ἑκτάσιν εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος τοῦ λιμενίσκου Μουνυχίας ἐντὸς τοῦ οὐοῦ (Vieux Port) οὐδεμία ἀθλητικὴ εγκατάστασις ἢ κολυμβητήριον ὑπάρχει ἀντιθέτως μάλιστα ἔχει διατεθῇ ὁλόκληρος διὰ τὰ θαλαμηγὰ καὶ Τουριστικὰ σκάφη ἀναψυχῆς.

Επὶ πλέον μετὰ τῶν κολυμβητῶν καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν σκαφῶν δημιουργοῦνται καθημερινῶς προστριβαὶ καὶ ἐρίδες λόγω ἐνοχλήσεως καὶ ζημιῶν ἀς οἱ πρῶτοι κατὰ τὰς ἐν τῷ κολυμβήματι παιδιάς μετὰ ἢ ἀνευ σφαίρας (Ουότερ-πόλο) προκαλοῦσι, ἐκ τούτου δε υφίσταται καὶ θα υφίσταται συνεχῆς διατάραξις τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ἀπασχόλησις τῶν ὁργάνων τοῦ λιμεναρχείου καὶ ἥτις θα ἐπαυξηθῇ ἐκ τοῦ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ τῶν κολυμβητῶν καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐν τῷ λιμενίσκῳ ἐλλιμενιζομένων σκαφῶν. - Λιμὴν μετὰ ναυτικὴν κίνησιν καὶ κολυμβητήρια μετὰ κίνησιν κολυμβητῶν ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι εἶναι τελείως ἀσυμβίβαστος.

B) Ἐτέρος καὶ ὁ σπουδαιότερος συνηγορῶν λόγος ὑπὲρ τῆς μὴ εγκαταστάσεως ἐν λιμενίσκῳ Μουνυχίας εἶναι ὁ τῆς ὑγιεινῆς καὶ καθαριότητος.

Δυστυχῶς καὶ συνεπεία τῆς ἐκβολῆς - ὡς ἐν παραγράφῳ XI ἀναλυτικῶς ἀναφέρομεν - διαφόρων ὑπονόμων καὶ οχετῶν ἐκχυνόμεναι παντοειδεῖς ἀκαθαρσίαι, αἱ τοιαῦται ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν σκαφῶν καὶ μηχανῶν τῶν θαλαμηγῶν καὶ λοιπῶν σκαφῶν καὶ περιοδικῶς ἐκ τοῦ ἀποχετευτικοῦ αγωγοῦ Σούδας Ν. Φαλήρου κατέστησαν τὴν θάλασσαν τοῦ λιμενίσκου μεμολυσμένην εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ πρὸς κολύμβησιν χρησιμοποίησις τῆς να εἶναι ἀνθυγιεινὴ καὶ βλαβερὰ, τὴν μόλυνσιν τῆς δε ταύτης ἐπέτεινεν τὸ κλείσιμον τοῦ λιμενίσκου διὰ τοῦ Ν Δ λιμενοβραχίονος ὅπερ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀπὸ τοῦ πελάγους συχνὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐν αὐτῷ θαλάσσης.

Τὴν τοιαύτην μόλυνσιν τῶν ὑδάτων διεπίστωσεν κατὰ τὸ διαρρεύσαν θέρος, προσηκόντως, τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον Πειραιῶς, ὅπερ ἐπρότεινεν τὴν ἀπαγόρευσιν θαλασσίων λουτρῶν ἀπὸ λιμενίσκου Μουνυχίας μέχρι τοῦ Αερολιμένος, αὕτη δε ἡ μόλυνσις ἀσφαλῶς θα ἐπιταθῇ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μελετωμένης ἐκβολῆς εἰς Φάληρον τῆς κοίτης τοῦ ρεύματος Προφήτου Δανιὴλ καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ υποβρυχίου αγωγοῦ Σούδας ἧς ἡ ἐσχάτη ἐυρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ στομίου τοῦ λιμενίσκου Μουνυχίας.

Πλέον ἱκανοποιητικῶς θα ἐλύετο τὸ ζήτημα δι' εγκαταστάσεως τοῦ κολυμβητηρίου ἐντὸς τοῦ λιμενίσκου Ζέας (Πασσαλιμάνι) μετὰ προηγούμενον καθαρισμόν τοῦ, διὰ τῆς ἀποχετεύσεως ἐκ τοῦ λιμενίσκου τῶν ἤδη ἐντὸς αὐτοῦ ἐκβαλλόντων ὑπονόμων καὶ διὰ τῆς σχετικῆς ἐκβαθύνσεως τοῦ βυθοῦ καὶ διὰ τοῦ ἀνὰ διετίαν καθαρισμοῦ τοῦ διαβροβοροφάγου.

Ὑπὲρ τῆς ἐν λιμενίσκῳ Ζέας (Πασσά-Λιμάνι) εγκαταστάσεως τοῦ κολυμβητηρίου ὡς καὶ πάσης φύσεως ναυτικῶν ἀθλητικῶν εγκαταστάσεων, ἐν αἷς καὶ ἤδη ἐν λιμενίσκῳ Μουνυχίας, συνηγοροῦν

1) Τὸ γεγονός ὅτι ἀνέκαθεν ὁ ἀνωτέρω λιμενίσκος προωρίσθη καὶ διετέθη διὰ τὴν εγκατάστασιν ναυτικῶν ἀθλημάτων εγκαταστάσεων ὡς ὁ Ὁμιλος Ἐρετῶν Πειραιῶς, ὅστις εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἐκ τῶν ναυτικῶν ἀθλητικῶν σωματείων.

2) Ἡ εγκατάστασις κολυμβητηρίου κ.λ.π. θέλει συντελέσει εἰς τὸ να ἐξωραϊσθῇ καὶ εὐπρεπισθῇ ὁ ἐν λόγω λιμενίσκος ὅστις νυν σχεδὸν ἔχει τελείως εγκαταληφθῇ. Αἱ εγκαταστάσεις δε αὗται θα προσδώσωσι σημαντικὴν αἴγλην ὡς καὶ κίνησιν εἰς τὸ κεντρικόν τοῦτο σημεῖον τῆς πόλεως Πειραιῶς ἐξαιρετικῶς ἤδη μειωθεῖσαν.

3) Τὸ σοβαρότερον εἶναι ὅτι λόγω τοῦ σχήματος, τῆς θέσεως καὶ τῆς περιφερειακῆς παραλιακῆς Λεωφόρου τοῦ λιμενίσκου τούτου ὡς καὶ τῶν Πλατειῶν Πασσαλιμανίου, Ἀλεξάνδρας, Ναυτικοῦ Νοσοκομείου κατὰ τὴν τέλει ἀγώνων θα εἶναι εὐχερὴς ἡ ἀνετος πα-

ρακολούθησις, πλεονέκτημα όπερ δεν συγκεντρώνη ο λιμενίσκος Μουνυχίας καθώς και οι ως κατωτέρω υποδειχθόσμενοι άλλοι λιμενίσκοι.-

Τέλος ο λιμενίσκος ούτος είναι παντελώς απηλλαγμένος πάσης εκ της θαλάσσης μολύνσεως ως μη δυνάμενος να επηρεασθή εκ των εις Φάληρα δια του υποβρυχίου αγωγού Σούδας ως και άλλων τοιούτων υπονόμων εκχυνομένων ακαθάρτων υδάτων.-

Εις περίπτωσιν καθ' ην η πραγματοποίησις των ανωτέρω ήθελεν είσθε δύσκολος και συνεπώς η εις Πασσαλιμάνι εγκατάστασις κολυμβητηρίου αδύνατος, τότε ως πλέον καταλληλότεραν θέσιν δια την εγκατάστασιν κρίνομεν κατά πρώτον τον εν τη Πειραιϊκή Χερσονήσω λιμενίσκον και εν τυχόν ακαταλληλότητί του λόγω της αποστάσεώς του τον Λιμενίσκον Κουμουνδούρου, αμφοτέρους απηλλαγμένους σκαφών και κινδύνων ατυχημάτων και μολύνσεως των υδάτων εξ αγωγών και υπονόμων και δη της Σούδας Ν. Φαλήρου.-

VI.- Η παραμονή των αλιευτικών λέμβων ως και εν τη αρχή του παρόντος αναφέρομεν δεν είναι σκόπιμος και δέον όπως ληφθή μέριμνα μελλοντικώς απομακρύνσεώς των εις καταλληλότερον χώρον, ίνα απαλλαγή ο λιμενίσκος της θέας των ασχημιών των πληρωμάτων των.-

VII.- Είναι επιβεβλημένη η άμεσος εγκατάστασις παροχής ποσίμου ύδατος, παρά της Εταιρείας Υδάτων, εις τα ελληνιμενιζόμενα θαλαμηγά εν τω λιμενίσκω Μουνυχίας.-

Η παροχή δέον να ενεργήται απ' της κεφαλής της υπαρχούσης προβλήτος δια κρουών υδροληψίας.-

Η έλλειψις αύτη είναι ουσιώδης και εκ ταύτης υποφέρουσι και τα πληρώματα των σκαφών άτινα αναγκάζονται νυν να υδρεύονται δια αναχρονιστικών μέσων.-

VIII.- Η υπάρχουσα μοναδική προβλής, δι' ης εξυπηρετείται όλη η κίνησις του τε λιμενίσκου ως και των εν Φαλήρω ελλιμενιζομένων πολεμικών και περιγηγνητικών πλοίων η οποία οσάκις επικρατούν Ν. άνεμοι είναι καθ' ολοκληρίαν ανεπαρκής. Δι' ο ενδείκνυται η κατασκευή και ετέρας τοιαύτης, επί της Β. πλευράς έστω και μικροτέρων διαστάσεων. Εκτός της ανεπαρκείας της αύτη (η ήδη υπάρχουσα προβλής) χρήζει α) άμέσου επισκευής του καταστρώματός της, β) προσθήκης δυο εισέτι πλευρικών κλιμάκων.

IX.- Απαραίτητος τυγχάνει η κατασκευή επαρκών αποχωρητηρίων και ουρητηρίων καθ' όσον εκ της ελλείψεως τούτων ρυπαίνεται δι' ακαθαρσιών και οσμών όλη η περιοχή του λιμενίσκου και της ακτής.-

X.- Οσαύτως δέον να καταβληθή υπό του Ο.Λ.Π. η δεόυσα μέριμνα δια την συνεχή καθαριότητα του λιμενίσκου εκ φυκών κλπ. ακαθαρσιών ων η παραμονή δημιουργεί εστίας μολύνσεων, δυσοσμίων κλπ.-

XI.- Οι εκβάλλοντες εις τον λιμενίσκον Μουνυχίας υπόνομοι και οχετοί δέον ν' απομακρυνθώσι του λιμενίσκου και ν' αποχετευθώιν εκτός τούτου, είναι δυνατόν να υποχρεωθώιν οι ιδιοκτήται των παραλιακών οικημάτων (οικία - καταστήματα) ως και οι του προσφυγικού συνοικισμού να προβώιν εις την κατασκευήν βόθρων στεγανών, εις ους δι' αποχετευτικών αγωγών (σωλήνων) να αποχετεύωσι τα ακάθαρτα ύδατα και λοιπάς ακαθαρσίας της χρήσεώς των δια να υφίστανται τα προϊόντα ταύτα την εντός των βόθρων τούτων επεξεργασίαν δια να απαλλαγή ο λιμενίσκος της εξ αυτών ασχημίας.-

XII.- Την κατασκευήν περιφερειακής, παρά τον λιμενίσκον παραλιακής οδού θεωρούμεν ως μίαν εκ των πρωταρχικών αναγκών αυτού, ήτις δέον να προηγηθή προτιμωμένη των λοιπών έργων ίνα αποκατασταθή ευχερώς η μετά της ξηράς και του λιμενίσκου επικοινωνία.-

Εκείνον όπερ προέχει, όσον αφορά την οδόν ταύτην είναι η εύρυνσίς της προς το μέρος της θαλάσσης και η κατασκευή κρηπιδωμάτων ή η κατασκευή παρακτίου τοιχώματος αφιεμένου χώρου τινός εκ της ακτής ελευθέρου.-

Οιοσδήποτε άλλος τρόπος κατασκευής της οδού ταύτης δεν ήθελεν είναι ο ενδεικνυόμενος δια την εξυπηρέτησιν των αναγκών του λιμενίσκου.-

XIII.- Μία επίσης εκ των σπουδαιότερων

αναγκών του λιμενίσκου Μουνυχίας, ην μέχρι τούδε δεν εμνημονεύσαμεν είναι η εκβάθυνσις και διεύρυνσις της εισόδου αυτού προς αποφυγήν των συχνών προσaráξεων των σκαφών κατά τον είσπλουν και έκπλουν αυτών και δη κατά τας περιπτώσεις αμψώτιδος.-

XIV.- Τέλος επειδή κατά Δεκέμβριον ε. έ. συνεπεία θαλασσοταραχής παρατηρήθησαν ζημίαι επί του νοτίου λιμενοβραχίονος του λιμενίσκου τυγχάνει επάνεγκες όπως μελλοντικώς εξασφαλισθή ούτος δι' εξωτερικών προστατευτικών λιθορριπών καθ' όσον τινές εκ των υπαρχουσών λιθορριπών παρεσύρθησαν υπό των κυμάτων, του λιμενοβραχίονος παραμένοντος έκτοτε σχεδόν ανυπερασπίστου.-

Είναι γνωστό ότι όλα τα παραπάνω πήραν το δρόμο τους σταδιακά. Ο πόλεμος εμπόδισε καταστάσεις, τα επόμενα χρόνια έδωσαν το δικό τους χρώμα. Αργότερα το τσιμέντο κάλυψε την παραλία, έγιναν αποχετεύσεις, ήλθε το νερό στους σωλήνες ύδρευσης, οι αλιείς απομακρύνθηκαν, γέμισε ο τόπος ψαροταβέρνες, ο λιμενίσκος με θαλαμηγούς και καϊκια... μέχρι την σημερινή εποχή των δραστηκών παρεμβάσεων.



Έγκριση από το ΚΑΣ μελετών για τις αρχαιοτήτες στο Μετρό Θεσσαλονίκης

Μετά τη θετική γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου για τις μελέτες προστασίας, στερέωσης, συντήρησης επιφανειών, αποκατάστασης και ανάδειξης των αρχαιοτήτων



στον Σταθμό «Αγία Σοφία», όπως και για τις αντίστοιχες ηλεκτρομηχανολογικές και αρχιτεκτονικές για τη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου του κελύφους, που περιβάλλει τις αρχαιοτήτες στον Σταθμό «Βενιζέλου», η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη δήλωσε ότι «ολοκληρώνεται ο κύκλος των μελετών για την προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων που αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της κατασκευής των δύο συγκεκριμένων σταθμών του Μετρό Θεσσαλονίκης. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού συστηματικά και εντός του χρονοδιαγράμματος, προχωρεί στην ολοκλήρωση ενός εξαιρετικά σύνθετου αρχαιολογικού έργου, στον αστικό ιστό της Θεσσαλονίκης, που όμοιο του δεν έχει υλοποιηθεί, ως τώρα. Με τον τρόπο αυτό το Υπουργείο επιτυγχάνει όχι μόνο τη διάσωση των τεκμηρίων της ιστορικής διαχρονίας της πόλης, αλλά και αναδεικνύει τις αρχαιοτήτες, με σύγχρονες και σε πολλές περιπτώσεις πρωτότυπες λύσεις, δημιουργώντας αρχαιολογικούς χώρους, εντός του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης. Χάρη στις επίπονες και εντατικές προσπάθειες της ομάδας εργασίας, υπό τον συντονισμό των αρμόδιων διευθύνσεων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, δίνουμε έμπρακτα τον σεβασμό μας στο παρελθόν της Θεσσαλονίκης και αποδεικνύουμε ότι με τις συγκεκριμένες επιλογές μας, με γνώση και αφοσίωση, Αρχαία και Μετρό μπορούν να συνυπάρξουν».

Η εκπόνηση των μελετών για τις αρχαιοτήτες στον Σταθμό «Αγία Σοφία», όπως και όσων μελετών προηγήθηκαν για τον ίδιο σταθμό (επανατοθέτηση του κρηναίου οικοδομήματος, κατασκευή στεγάστρου προστασίας των αρχαιοτήτων, κατασκευή διαδρόμου θέασης και κλίμακας καθόδου στο επίπεδο των αρχαιοτήτων για τη συντήρησή τους και διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου), αποτέλεσε αντικείμενο επεξεργασίας από ευρεία ομάδα εργασίας με τη συμμετοχή των πέντε αρμόδιων Διευθύνσεων του Υπουργείου, της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης και εξωτερικών επιστημονικών συνεργατών.

La Repubblica και Γαλλικά μέσα ενημέρωσης: Διαπραγματεύσεις για τα Γλυπτά του Παρθενώνα

«Και αν τα “Ελγίνεια” επιστρέψουν, τώρα, πραγματικά στην Αθήνα» διερωτάται η ιταλική εφημερίδα La Repubblica, η οποία σε δημοσίευσμά της σημειώνει ότι «η χρόνια αυτή υπόθεση που αφορά την Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο μπορεί να βρει λύση, μετά από κάποιες “top secret” συναντήσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν πρώτα στην πλούσια συνοικία Μίλφερ, στην ελληνική πρεσβεία και στη συνέχεια, την προηγούμενη εβδομάδα, σε πεντάστερο ξενοδοχείο της άλλο τόσο εύπορης περιοχής Νάιτςμπριτζ όπου, σύμφωνα με την ελληνική εφημερίδα “Τα Νέα”, συναντήθηκαν ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης και ο πρόεδρος του Βρετανικού Μουσείου και πρώην Καγκελάριος του Θησαυροφυλακίου, Τζορτζ Όσμπορν».

«Οι δυο πλευρές έκαναν γνωστό ότι πρόκειται για “προκαταρκτικές συνομιλίες”, αλλά σίγουρα στην Αθήνα δεν είχε φυσήσει ποτέ τέτοιος άνεμος αισιοδοξίας, σε ό,τι αφορά τα Μάρμαρα που πήρε



μαζί του παράνομα και μετέφερε στο Λονδίνο ο λόρδος Έλγιν.

Σύμφωνα με την εφημερίδα της Ρώμης, «υπάρχουν ορισμένα μηνύματα που δείχνουν ότι, στο άμεσο μέλλον, κάτι μπορεί να αλλάξει». Τονίζεται ότι πραγματοποιήθηκαν μυστικές συνομιλίες στο Λονδίνο και ότι «σύμφωνα με τις ελληνικές Αρχές, η δυνατότητα να επιστρέψουν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα κάποια στιγμή στην Αθήνα δεν είναι μόνον συναρπαστική, αλλά ουσιαστική».

Όπως τονίζει η La Repubblica, πριν από λίγες ημέρες, ο Κυριάκος Μητσοτάκης, μιλώντας στο London School of Economics, είπε ότι «επιτέλους, υπήρξε πρόοδος» και ότι «είναι εφικτή μια λύση win-win, η οποία να ικανοποιήσει και τις δυο πλευρές».

Στο ζήτημα του επαναπατρισμού των Γλυπτών του Παρθενώνα και στις ελληνοβρετανικές διαβουλεύσεις επί του θέματος αναφέρθηκαν πρόσφατα πολλά γαλλικά μέσα ενημέρωσης:

Η εφημερίδα Liberation σε ρεπορτάζ υπό τον τίτλο «Η Ελλάδα και το Βρετανικό Μουσείο συζητούν τον επαναπατρισμό των γλυπτών του Παρθενώνα» αναφέρει ότι για μια πιθανή επιστροφή θα ήταν απαραίτητη μια αλλαγή του βρετανικού νόμου, αλλά το Λονδίνο δηλώνει ότι αυτό δεν είναι στην ημερήσια διάταξη. Επισημαίνει ότι εκπρόσωπος του Βρετανού πρωθυπουργού θέλησε να επαναλάβει

τη θέση της κυβέρνησης: «Οι διαχειριστές του Βρετανικού Μουσείου είναι ελεύθεροι να μιλήσουν με όποιον θέλουν, αλλά δεν σκοπεύουμε να αλλάξουμε τον νόμο». Σημειώνει ωστόσο ότι το Βρετανικό Μουσείο δήλωσε το Σάββατο ότι επιθυμεί μια «νέα συνεργασία» με την Ελλάδα για τον Παρθενώνα.

Εξάλλου, δημοσίευμα στην ιστοσελίδα της αλσατικής εφημερίδας Dernières Nouvelles d'Alsace με τίτλο «Θα επιστραφούν επιτέλους στην Αθήνα οι ζωφόροι του Παρθενώνα» αναφέρει ότι ο Έλληνας πρωθυπουργός εμφανίστηκε αισιόδοξος για μια λύση που θα οδηγήσει στην επανένωση του μνημείου στην Αθήνα.

Ανοίγει ο δρόμος για την κατασκευή του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Σπάρτης

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ολοκλήρωσε τη διαδικασία έγκρισης του συνόλου των μελετών για την κατασκευή του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Σπάρτης στον χώρο της ΧΥΜΟΦΙΞ. Η αποκατάσταση του κτηρίου του παλαιού εργοστασίου ΧΥΜΟΦΙΞ και η αξιοποίησή του σε ένα σύγχρονο Αρχαιολογικό Μουσείο, σε συνδυασμό με την ολική αναβάθμιση και επέκταση του υφιστάμενου Μουσείου και την ολοκλήρωση της αποκατάστασης της «οικίας της Ευρώπης», αναβαθμίζει τις πολιτιστικές υποδομές της Σπάρτης και αναδεικνύει με τρόπο σύγχρονο το εξαιρετικά σημαντικό πολιτιστικό της απόθεμα.

Όπως δήλωσε η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη: «Με την έγκριση των μελετών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο Προ-



γραμματικής Σύμβασης Πολιτιστικής Ανάπτυξης μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και της Περιφέρειας Πελοποννήσου, προϋπολογισμού 2.750.000 ευρώ, το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης μπαίνει σε τροχιά υλοποίησης. Η αναθεώρηση της αρχικής αρχιτεκτονικής μελέτης, ορίζοντας χαμηλότερη στάθμη του υπογείου, κρίθηκε επιβεβλημένη προκειμένου να καταστεί δυνατή η διατήρηση των αρχαιοτήτων, που αποκάλυψε η αρχαιολογική έρευνα, εντός του περιγράμματος του υπογείου του νέου κτηρίου.

Το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο χωροθετείται εντός του αρχαιολογικού χώρου της Σπάρτης, σε οικόπεδο έκτασης άνω των 20 στρεμμάτων, στο βόρειο άκρο της πόλης. Στη βάση των ανωτέρω εγκεκριμένων μελετών, αξιοποιείται το ακίνητο του π. εργοστασίου ΧΥΜΟΦΙΞ, του οποίου το κυρίως κτήριο –χωρίς τα προσκτίσματα– έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

